

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра початкової освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____Марина НЕСТЕРЕНКО
«15» жовтня 2025 р.

**ВІРТУАЛЬНІ ЕКСКУРСІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»**

Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого рівня вищої
освіти, групи м201ПО-з
Галузь знань 01 Освіта
Спеціальність 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма: «Початкова
освіта»
ВОРОБІЙОВА Ангеліна Ігорівна
Керівник: ас. САПРАНКОВА Катерина
Володимирівна

Рецензент: ас. КОВАЛЬ Карина Валентинівна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	8
1.1 Віртуальні екскурсії як сучасна форма організації освітнього процесу в умовах Нової української школи	8
1.2 Методичні особливості створення та проведення віртуальних екскурсій для учнів початкової школи	15
1.3 Аналіз сучасного досвіду впровадження віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	21
Висновки до першого розділу	27
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»	29
2.1 Дослідження готовності вчителів початкової школи до використання віртуальних екскурсій	29
2.2 Методика організації експериментального дослідження з використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»	34
2.3 Динаміка результатів дослідження... ..	42
Висновки до другого розділу	45
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасна система освіти України перебуває на етапі масштабних трансформацій, що зумовлені оновленням Державного стандарту початкової освіти та реалізацією Концепції «Нова українська школа». Зазначені нормативні документи визначають орієнтири для педагогів щодо формування в молодших школярів ключових компетентностей, розвитку критичного мислення, здатності до дослідження та самостійного набуття знань. Важливого значення набуває інтегрований підхід до навчання, який забезпечує цілісне сприйняття дитиною навколишнього світу та сприяє практичному застосуванню знань у різних сферах життя [31; 32].

Водночас освітній процес закладів загальної середньої освіти зазнав значних випробувань. Пандемія COVID-19 актуалізувала проблему організації дистанційного навчання, що вимагало від учителів і учнів швидкої адаптації до нових цифрових технологій. Ще більшого впливу на освітнє середовище завдали воєнні події в Україні, які спричинили необхідність навчання в умовах небезпеки, переміщення дітей, переходу до змішаних і дистанційних форматів. У таких обставинах особливої ваги набувають питання не лише якості знань, а й підтримки пізнавальної мотивації, інтересу та психологічного комфорту учнів.

Саме тому актуальним є пошук ефективних засобів навчання, здатних компенсувати обмеженість традиційних форм роботи. Одним із таких засобів виступають віртуальні екскурсії, які завдяки цифровим технологіям дозволяють розширити межі шкільного простору, забезпечити інтеграцію навчальних предметів і створити умови для безпечного та захопливого пізнання навколишнього світу [23; 18].

Використання віртуальних екскурсій у курсі «Я досліджую світ» має низку переваг: вони сприяють міждисциплінарним зв'язкам, розвивають пізнавальну активність, формують емоційно-ціннісне ставлення до навколишньої дійсності. У світовій практиці віртуальні подорожі розглядаються як один із дієвих інструментів STEM-освіти, розвитку медіаграмотності та інтеграції освітнього

процесу, проте в українській початковій школі їхній потенціал досліджено недостатньо, що й зумовлює наукову новизну теми [34].

Таким чином, дослідження ролі віртуальних екскурсій як засобу навчання є своєчасним і необхідним, адже воно поєднує вимоги державних освітніх стандартів, враховує потреби дітей у безпечному та доступному освітньому середовищі, відповідає викликам воєнного часу та відкриває перспективи для модернізації української школи у післявоєнний період.

Стан дослідження проблеми. Означена проблематика не є новою для сучасної педагогіки й отримала відображення у працях багатьох науковців. Зокрема, питання використання інформаційно-комунікаційних технологій та інтерактивних методів навчання висвітлено у дослідженнях О. Антонової, Г. Барлай, Т. Гільберг, І. Дашевської, О. Томкович, О. Кучай, А. Дем'янюк та інших. Поняття «віртуальна екскурсія» та її значення для освітнього процесу досліджували О. Белікова, Н. Бессонова, О. Греул, О. Ващенко, С. Паламар, Л. Романенко, К. Романенко, А. Дробіна тощо. Методичні підходи до створення віртуальних екскурсій і використання цифрових сервісів представлені у працях О. Коваленко, М. Ліпатової, С. Щербини, Ю. Малієнко, Т. Ремех та інших. Значний внесок у дослідження проблеми зробили й закордонні науковці (R. Figueroa, X. Chen, I. Jung, G. Makransky, M. Wolf, H. Alqudah, M. Khasawneh), які наголошували на потенціалі віртуальних екскурсій для підвищення мотивації та залученості учнів.

Аналіз наукових праць засвідчує, що проблема використання віртуальних екскурсій є предметом уваги вітчизняних і закордонних дослідників. Водночас питання системного використання віртуальних екскурсій саме у початковій школі, зокрема на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», ще не отримало належного висвітлення. Це й зумовило вибір теми магістерського дослідження **«Віртуальні екскурсії як ефективний засіб навчання на уроках інтегрованого курсу “Я досліджую світ”»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність використання віртуальних екскурсій як засобу навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Об'єкт дослідження – освітній процес у початковій школі на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Предмет дослідження – віртуальні екскурсії як ефективний засіб навчання молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність віртуальних екскурсій як сучасної форми організації освітнього процесу в умовах Нової української школи.
2. Проаналізувати методичні особливості створення та проведення віртуальних екскурсій для учнів початкової школи.
3. Дослідити сучасний досвід упровадження віртуальних екскурсій у початковій школі, зокрема на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
4. Визначити рівень готовності вчителів початкових класів до використання віртуальних екскурсій шляхом анкетування.
5. Експериментально перевірити ефективність застосування віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.
6. Проаналізувати динаміку результатів педагогічного експерименту та оцінити вплив віртуальних екскурсій на пізнавальну активність і навчальні досягнення учнів.

Для досягнення поставленої мети нами були використані такі **методи дослідження**:

- теоретичні методи – аналіз, синтез, порівняння, класифікація та узагальнення психолого-педагогічної, методичної й наукової літератури; вивчення нормативних документів та освітніх програм; моделювання методики застосування віртуальних екскурсій у початковій школі;
- емпіричні методи – педагогічне спостереження за освітнім процесом, бесіди та анкетування учнів і вчителів; аналіз продуктів навчальної діяльності;

реалізація педагогічного експерименту; діагностика ефективності запропонованої методики;

– методи кількісної та якісної обробки результатів – статистична обробка емпіричних даних (обчислення відсоткових показників, середніх величин, зіставлення результатів на різних етапах експерименту); графічне подання результатів дослідження (таблиці, діаграми).

Теоретичне значення дослідження полягає в комплексному розкритті сутності поняття «віртуальна екскурсія» як сучасної форми організації освітнього процесу в умовах Нової української школи; систематизації методичних підходів до створення та проведення віртуальних екскурсій; аналізі й узагальненні досвіду їх упровадження на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Практичне значення дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані вчителями початкових класів, вихователями груп продовженого дня, методистами, а також здобувачами вищої педагогічної освіти під час організації освітнього процесу в початковій школі. Розроблені приклади віртуальних екскурсій можуть застосовуватися як дидактичні засоби на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з метою підвищення ефективності навчання, активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, а також для реалізації принципів компетентнісного навчання відповідно до вимог Нової української школи.

Апробація та публікація результатів дослідження. Результати дослідження презентувалися на Всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: I Всеукраїнська науково-практична конференція «Початкова освіта: виклики сьогодення та перспективи розвитку» 5 листопада 2024 року, VIII Всеукраїнська науково-практична конференція «Педагогічна наука і освіта: студентський вимір» 2 квітня 2025 року, II Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасна початкова освіта: погляди молодих дослідників» 23 квітня 2025 року [11], збірник тез наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2025 року [12].

Структура магістерської роботи. Логіка дослідження зумовила таку структуру магістерської роботи: вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел із 50 найменувань, 3 додатків. Загальний обсяг 66 сторінок.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1 Віртуальні екскурсії як сучасна форма організації освітнього процесу в умовах Нової української школи

Освітній процес Нової української школи в останні роки зазнає все більше змін. Перед педагогами стоїть важливе завдання – зацікавити учнів, які зростають у цифровому середовищі. Вміння створювати та застосовувати інтерактивний навчальний контент стає все більш популярним серед сучасних вчителів. Серед інноваційних засобів навчання, що поступово займають вагоме місце в освітній практиці, особливу роль відіграють віртуальні екскурсії. Ефективність їх використання підтверджується як у традиційній, так і в дистанційній та змішаній формах навчання.

Використання віртуальних екскурсій дозволяє організувати якісний освітній процес у випадках, коли проведення реальних екскурсій або практичних занять є неможливим. Особливої актуальності ця технологія набула в період пандемії COVID-19, коли освітяни змушені були шукати нові інструменти підтримки інтересу учнів до навчання в умовах карантинних обмежень. Віртуальні подорожі стали одним із найефективніших рішень, адже створювали можливість «перенести» учнів у нове середовище навіть у форматі онлайн. Пізніше, в умовах воєнних подій в Україні, коли безпекова ситуація унеможливила проведення живих екскурсій, віртуальні подорожі стали дієвою альтернативою, що дозволила школярам продовжувати пізнавати світ у безпечному середовищі [28].

Наукові засади використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі Нової української школи відображені у працях А. Дробіна, О. Коваленко, В. Камінської, Т. Марусей та інших. Технічні аспекти створення та проведення віртуальних подорожей висвітлені у дослідженнях С. Чернякова, В. Лобова. Окремі автори (Н. Біолусова, В. Голубкова, І. Удовиченко, Ю. Малієнко, Т. Ремех тощо) розглядають віртуальні екскурсії як один із інноваційних методів навчання.

Питання застосування мультимедійних технологій для візуалізації навчального матеріалу докладно проаналізовано в роботах К. Вельтмана, Я. Гаврилова, О. Платунова, С. Горина та інших. Значний внесок у розвиток теорії та практики віртуальних подорожей зробили закордонні науковці К.-Н. Cheng, S. Sprenger, Y. Yang, S.-H. Chang, Jr. Figueroa S.-H. Kuo, які запропонували класифікації форматів віртуальних екскурсій та дослідили їх ефективність у дистанційному навчанні. Узагальнення наукових праць дає підстави стверджувати, що інтеграція віртуальних екскурсій в освітній процес підвищує його наочність, сприяє розвитку самостійності й спостережливості учнів, а також істотно посилює їхню мотивацію до навчання.

У сучасній психолого-педагогічній літературі відсутнє єдине усталене визначення поняття «віртуальна екскурсія», оскільки різні дослідники вкладають у нього власні бачення та змістові акценти. Зокрема, «віртуальний» трактується як такий, що створений за допомогою комп'ютерних засобів. У перекладі з англійської «virtual» означає «реальний» або «той, що максимально наближений до дійсності». Отже, під віртуальним розуміють явище, сформоване комп'ютерними технологіями, яке відтворює чи імітує реальність [8].

У працях О. Коваленка віртуальна екскурсія розглядається як сучасна форма організації навчання. Науковець відзначає, що потенціал такої діяльності полягає не тільки в оволодінні навчальним матеріалом, але й у розвитку пізнавальної та комунікативної активності, а також у вихованні зацікавленості до культурної спадщини народу [22, с. 94].

Віртуальну екскурсію як одну з форм організації освітнього процесу також характеризує й А. Дробін, але він додає, що вона реалізується шляхом візуалізації реальних об'єктів (таких як парки, музеї, галереї, зоопарки, архітектурні пам'ятки тощо) за допомогою цифрових технологій. У дослідженні зазначено, що такий вид екскурсії спрямований на самостійне ознайомлення, спостереження, вивчення й опис об'єктів, а також на збирання візуальної інформації відповідно до пізнавальних, навчальних або розважальних потреб [17, с. 240].

Ю. Малієнко та Т. Ремех розглядають віртуальні екскурсії як різновид онлайн-навчання, що передбачає залучення учнів до взаємодії з різноманітними об'єктами – історичними й природними пам'ятками, музейними експонатами та колекціями, елементами урбаністичної культури тощо. Науковиці підкреслюють, що віртуальні екскурсії є більш ефективними та сприймаються в сучасному світі, як ключовий засіб опанування учнями низки освітніх галузей [25, с. 258].

Досить відрізняються погляди І. Удовиченко, яка у своєму дослідженні розглядає освітню екскурсію як важливий елемент музейної педагогіки. Вона підкреслює, що така екскурсія є організованим освітнім процесом, у ході якого використовуються твори мистецтва, історичні об'єкти та пам'ятки архітектури [35, с. 10]. Для нашого дослідження ці підходи є корисними, оскільки віртуальні екскурсії можуть стати ефективним засобом навчання, що дає можливість учням інтерактивно знайомитись із предметами мистецтва, історії та культури в рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

У результаті опрацювання науково-педагогічної літератури нами було сформульовано власне визначення поняття «віртуальна екскурсія», що використовуватиметься в даному дослідженні. Віртуальна екскурсія – це особлива форма навчальної діяльності, що відтворює реальні об'єкти та середовища у цифровому просторі за допомогою інтерактивних мультимедійних засобів.

Підтримуємо позицію А. Дробіна, який, досліджуючи поняття «віртуальної екскурсії», виділив ключові напрями її реалізації:

1. Розважально-дозвільний напрямок полягає в організації екскурсій для ознайомлення з туристичними локаціями та місцями відпочинку. Основна мета – сприяти розвитку художньо-естетичного сприйняття, пропагувати здоровий спосіб життя, а також формувати екологічну та соціальну культуру.

2. Пізнавально-науковий напрямок передбачає проведення екскурсій до музеїв, природних та виробничих об'єктів. Мета – розширення загальної ерудиції, формування наукового світогляду, підвищення культурної компетентності, розвитку навичок пізнання та здатності до самостійного пошуку знань.

3. Освітній напрямок спрямований на виконання конкретних педагогічних завдань, пов'язаних із набуттям знань згідно з державними освітніми стандартами і програмами навчальних дисциплін. Він включає вивчення певних тем, збагачення знань у галузі мистецтва, літератури, історії, а також розвиток мовленнєвих та предметних умінь [17, с. 240]. Окреслені напрями застосування віртуальних екскурсій визначають не лише їхній зміст та організацію, а й розкривають функціональний потенціал цього підходу.

У наукових працях дедалі частіше наголошується на багатогранності завдань, які вони можуть виконувати в освітньому та культурному середовищі. Так, група закордонних дослідників (К.- Н. Cheng, Y. Yang, S.-Н. Chang, S.-Н. Kuo) пропонує класифікацію основних функцій, що охоплює інформаційний, науковий, просвітницький, виховний, гуманістичний та культурологічний виміри (рис. 1.1) [44].

Рис. 1.2 – Функції віртуальних екскурсій

Розглянемо детальніше окреслені функції у контексті освітнього процесу Нової української школи. Ключовою функцією науковці вважають саме інформаційну. Її реалізація полягає у забезпеченні учасників віртуальної екскурсії новими знаннями про об'єкти чи явища, систематизації та конкретизації вже

наявної інформації. Дана функція спрямована на підвищення рівня обізнаності екскурсантів. Суттєве значення має й наукова функція, яка передбачає ознайомлення з результатами наукових досліджень, поширення сучасних досягнень науки й техніки, формування об'єктивного уявлення про закономірності розвитку природи та суспільства. Просвітницька функція орієнтована на розширення світогляду та формування естетичних і моральних цінностей. Вона допомагає залучати людину до духовних надбань людства. Виховна функція реалізується у процесі формування патріотичних почуттів, морально-етичних норм, поваги до культурної та історичної спадщини, а також у вихованні відповідального ставлення до довкілля. Гуманістична функція спрямована на утвердження ідеалів гуманізму, розвиток толерантності, поваги до різних культур, народів і традицій, а також на підтримку міжособистісного діалогу. Культурологічна функція виражається у знайомстві з культурними надбаннями, збереженні історико-культурної спадщини та формуванні потреби у саморозвитку й духовному збагаченні [44].

Таким чином, окреслені функції (рис. 1.1) становлять основу педагогічного потенціалу віртуальних екскурсій. Ефективна їх реалізація можлива за умови ретельного добору об'єктів, які відповідатимуть навчальним завданням, викликатимуть емоційно-ціннісні переживання, сприятимуть формуванню естетичного смаку, моральних орієнтирів та відкриватимуть простір для інтелектуального й творчого розвитку учнів.

До складових віртуальної екскурсії можуть входити різні типи цифрових матеріалів. Як зазначають М. Ліпатова та С. Щербина, її структура може поєднувати панорамні фотографії, інтерактивні тривимірні моделі, відео та аудіо матеріали, що разом формують ефект занурення та присутності. Подібний формат забезпечує учням можливість знайомитися з різними об'єктами та локаціями, досліджувати їх та спостерігати, що зазвичай є не доступними в межах традиційного освітнього процесу [24].

Група дослідників, у складі О. Белікова, Н. Бессонова, О. Греул, А. Дробіна, та О. Коваленко зазначає, що доцільніше проводити класифікацію віртуальних екскурсій за змістовим компонентом. У межах цього підходу виділяють такі види:

- оглядові – поєднують кілька екскурсій, об'єднаних спільною темою чи ідеєю;
- об'єктні – передбачають відвідування окремого закладу або місця, наприклад музею, галереї, архітектурного чи природного об'єкта;
- тематичні – зосереджуються на розкритті певної проблематики або окремих її аспектів;
- біографічні – спрямовані на вивчення життя та діяльності визначної особистості чи певної групи людей;
- природничі – знайомлять із явищами, процесами, законами та об'єктами живої і неживої природи;
- технічні – знайомлять із явищами, процесами, законами та об'єктами техніки;
- краєзнавчі – допомагають глибше пізнати історію та культуру рідного краю;
- історико-культурні – проводяться у місцях, пов'язаних із важливими історичними подіями та культурними надбаннями народу [3; 22].

Згідно з Н. Чепелевою, віртуальні екскурсії можна класифікувати за масштабом навчального матеріалу:

- однотемні – присвячені вивченню лише однієї конкретної теми в межах однієї освітньої галузі;
- багатотемні – охоплюють декілька різних тем у межах однієї освітньої галузі;
- комплексні – досліджують одну тему з точки зору різних освітніх галузей;
- інтегровані – поєднують матеріал з різних освітніх галузей і тем для формування цілісного уявлення про явища [38].

Науковиця розрізняє також віртуальні екскурсії за характером пізнавальних завдань:

- практичні – активна робота з матеріалом та застосування здобутих знань на практиці;
 - споглядальні – ознайомлення з об'єктами та вивчення їх за допомогою вчителя [38].
- Класифікація, запропонована Н. Чепелевою, допоможе педагогам підбирати відповідні форми екскурсій залежно від мети заняття, віку учнів та тематики навчального матеріалу.

Спираючись на напрацювання сучасних учених, методистів і педагогів, нами було створено узагальнену класифікацію віртуальних екскурсій. У ній відображено основні критерії розподілу таких екскурсій за рівнем інтерактивності, змістом, місцем реалізації, доступністю та технічним забезпеченням, що дає змогу систематизувати їхні різновиди та визначити можливості ефективного використання в освітньому процесі (рис. 1.2).

Рис. 1.2 – Класифікація віртуальних екскурсій

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі Нової української школи є складним і багатовимірним явищем, результативність якого залежить не лише від технічних

можливостей і педагогічної майстерності вчителя, а й від рівня активності та зацікавленості самих здобувачів освіти. У сучасній педагогічній практиці існує чимало підходів до визначення ролі та функцій віртуальних екскурсій, проте найбільш ефективними вони стають у разі інтеграції з іншими освітніми технологіями. Запропонована нами класифікація враховує такі ключові аспекти, як змістове наповнення, форма подання матеріалу, ступінь інтерактивності та освітнє спрямування. Поєднання цих компонентів забезпечує оптимальні умови для підвищення пізнавальної активності й розвитку навчальної мотивації учнів.

1.2 Методичні особливості створення та проведення віртуальних екскурсій для учнів початкової школи

Як і будь-яка інша форма організації навчальної діяльності, віртуальна екскурсія, має власні методичні особливості та правила проведення. Методика її реалізації передбачає не лише демонстрацію об'єкта, а й уміння пояснити його основні характеристики, показати взаємозв'язки з іншими явищами чи подіями. Важливо, щоб зміст був поданий у формі, доступній для сприйняття учнів молодшого шкільного віку, з урахуванням їхніх пізнавальних інтересів та вікових особливостей.

Проблема методичної підготовки до проведення віртуальних екскурсій окреслена в роботах А. Дробіна, О. Коваленко, О. Подліняєвої, Ю. Малієнко, Т. Ремех. У дослідженнях Н. Бібік, Н. Коваль, Т. Байбари, Т. Гільберг наголошується на ефективності екскурсійних методів в освітньому процесі початкової школи. Слід зазначити, що серед науковців існують різні погляди щодо підходів до проведення віртуальних екскурсій. Різноманіття цих думок свідчить про необхідність враховувати конкретні умови навчання та обирати методику, яка забезпечить максимальну ефективність освітнього процесу.

Вивчаючи методичні особливості організації віртуальних екскурсій за допомогою інструментів Google, О. Подліняєва наголошує на їхньому значенні у контексті сучасних освітніх змін. Учена пов'язує необхідність застосування таких

методів насамперед із глобалізаційними процесами та зростанням ролі інформаційних технологій у суспільстві. Відтак, віртуальні екскурсії можна розглядати як складову ширшої класифікації, а саме методів дистанційного та електронного навчання. Їх використання забезпечує не лише розширення дидактичних можливостей, а й формування нових підходів до організації навчальної взаємодії [29, с. 102].

На думку В. Камінської, віртуальна екскурсія є ефективною формою навчання, яка виконує водночас освітню та виховну функції. Учена підкреслює, що її мета повинна мати триєдиний характер, охоплюючи навчальний, виховний і розвивальний аспекти. Мета та завдання взаємозалежні з видом екскурсії, адже різні формати та тематика передбачають специфічні завдання і результати. Серед провідних педагогічних завдань дослідниця виокремлює побудову екскурсії на основі максимальної активності й самостійної розумової діяльності учнів, а також формуванні навичок спостереження, аналізу візуальної інформації та узагальнення отриманих вражень [8]. Враховуючи зазначені рекомендації, нами було розроблено варіанти віртуальних екскурсій для учнів початкових класів за інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (табл. 1.1) [4; 10; 13].

Таблиця 1.1 – Варіанти віртуальних екскурсій для учнів початкових класів за інтегрованим курсом «Я досліджую світ» (за класифікацією О. Белікова, Н. Бессонова, О. Греул, А. Дробіна, та О. Коваленко)

Вид екскурсії	Тема / Приклад віртуальної екскурсії	Клас	Мета
Оглядова	«Музеї світу» – огляд декількох музеїв із короткими поясненнями експонатів.	3	Навчальна: ознайомити з культурою та мистецтвом різних народів. Виховна: формувати толерантність та інтерес до інших культур. Розвивальна: розвивати кругозір та критичне мислення.

Об'єктна	«Віртуальний зоопарк» – знайомство з тваринами різних континентів.	1	Навчальна: розширити знання про тваринний світ. Виховна: виховувати дбайливе ставлення до живих істот. Розвивальна: розвивати спостережливість та пам'ять.
Тематична	«Вода в природі» – вивчення колообігу води та ролі води в житті людей і тварин.	3	Навчальна: пояснити колообіг води в природі та екологічні процеси. Виховна: виховувати відповідальне ставлення до природи. Розвивальна: розвивати аналітичне мислення.
Біографічна	«Видатні українці» – знайомство з життям і діяльністю Лесі Українки.	2	Навчальна: розширити знання про видатних особистостей України. Виховна: формувати моральні та етичні цінності. Розвивальна: розвивати логіку та пам'ять.
Природнича	«Пори року та зміни в природі» – спостереження за рослинним та тваринним світом.	1	Навчальна: ознайомити з природними явищами. Виховна: формувати бережливе ставлення до природи. Розвивальна: розвивати спостережливість і мислення.
Технічна	«Відкриття та винаходи» – знайомство з природними явищами та простими технічними винаходами.	4	Навчальна: ознайомити з природними явищами та технічними досягненнями. Виховна: формувати допитливість і інтерес до науки. Розвивальна: розвивати логічне та критичне мислення.
Красзнавча	«Визначні місця рідного міста» – віртуальна прогулянка по історичних пам'ятках.	2	Навчальна: ознайомити з історією та культурою рідного краю. Виховна: формувати патріотичні почуття.

			Розвивальна: розвивати мислення та увагу до деталей.
Історико-культурна	«Стародавній Київ» – знайомство з пам'ятками Київської Русі та історичними подіями.	4	Навчальна: поглибити знання з історії та культури українського народу. Виховна: виховувати повагу до історичної спадщини. Розвивальна: розвивати уміння порівнювати, аналізувати та робити висновки.

На думку У. Киричук-Хассан Саїд Хассан, віртуальні екскурсії можуть набувати різних форм залежно від освітньої мети. Зокрема, вони можуть передбачати віртуальні подорожі до міст і країн, які вивчаються на уроках; ознайомлення з експозиціями художніх чи наукових музеїв; відвідування природних об'єктів, таких як парки чи ботанічні сади, а також музеїв під відкритим небом. Окрім того, значний потенціал мають віртуальні тури на виробничі підприємства, де учні можуть спостерігати застосування теоретичних знань на практиці [21, с. 250].

Дослідниці Ю. Малієнко та Т. Ремех також підкреслюють ключову роль учителя у підготовці до проведення віртуальної екскурсії. Вони відзначають, що для того, аби така форма навчальної діяльності була результативною, педагог повинен ретельно організувати підготовчу роботу. Завдання вчителя – забезпечити учнів чітким планом роботи, сформулювати питання та завдання, які сприятимуть глибокому розкриттю теми, визначити обсяг та формат кінцевого продукту, а також способи його презентації й критерії оцінювання. У випадку організації віртуальних екскурсій художніми музеями або культурними пам'ятками доцільно пропонувати такі питання для аналізу:

1. Ким, коли, де та за яких обставин було створено об'єкт?
2. Що або кого зображено на творі та як організовано композицію (передній/задній план, центр, простір, інтер'єр, пейзаж тощо)?
3. Які ідеї та емоції, на думку учня, вкладав автор у свій твір?

4. Яка історія об'єкта: чи зберігся він у первісному вигляді, чи зазнав реставрації або повного відновлення?

5. Яку роль він відігравав у минулому і як охороняється сьогодні?

6. У чому полягає історична та мистецька цінність об'єкта?

7. Які аспекти твору чи пам'ятки справили найбільше враження на учнів?

[25, с. 260]. Спираючись на дослідження Ю. Малієнко та Т. Ремех, нами було зроблено висновок, що ключовим чинником успішного проведення віртуальної екскурсії є здатність учителя забезпечити чітку структуру роботи, спрямовану на активне дослідження та осмислення культурних та історичних об'єктів.

Методика організації віртуальної екскурсії, запропонована А. Дробіним, передбачає три етапи: підготовчий, основний та завершальний. На думку автора саме така структура забезпечує логічність і цілісність подання матеріалу, сприяє підвищенню пізнавальної активності учасників та ефективності освітнього впливу. Розглянемо детальніше кожен з цих етапів [17, с. 241].

Перший етап – підготовчий – охоплює цілу низку дій, спрямованих на створення цілісного сценарію майбутньої екскурсії. Насамперед визначаються мета та тематика заходу, уточнюються завдання, обирається формат і засоби реалізації. Далі формується змістова основа: здійснюється добір інформаційних джерел, їх критичний аналіз та виокремлення ключових об'єктів показу. Важливим завданням на цьому етапі є ознайомлення з експозиціями та фондами музеїв чи інших установ, що відповідають обраній темі. При цьому беруться до уваги такі критерії, як пізнавальна значущість, смислове наповнення, популярність і культурна цінність об'єкта. Наступний крок – підбір достовірних текстових, фото-, аудіо- та відеоматеріалів, які стануть основою для створення мультимедійного супроводу. Завершується підготовчий етап складанням маршруту й схеми екскурсії, визначенням методичних прийомів роботи з матеріалом, а також розробкою завдань і запитань для учасників, що стимулюватимуть їхню пізнавальну активність та подальшу рефлексію.

Основний етап передбачає безпосереднє проведення екскурсії відповідно до заздалегідь складеного маршруту та мультимедійного супроводу. Під час роботи

учасники спостерігають за об'єктами, отримують інформацію з інтерактивних сервісів чи від екскурсовода, занотовують ключові відомості, формулюють питання та виконують завдання, визначені на підготовчому етапі. Важливою складовою цього етапу є інтерактивна взаємодія з віртуальним середовищем, що сприяє більш глибокому осмисленню матеріалу та розвитку дослідницьких умінь.

Завершальний етап покликаний узагальнити отримані знання та підбити підсумки. Учасники діляться враженнями, відповідають на запитання, аналізують складні моменти та отримують необхідні роз'яснення. Також на цьому етапі пропонуються теми для написання творчих робіт (есе, проєктів, доповідей), що ґрунтуються на матеріалах екскурсії, а також обговорюються можливі напрями для подальших подорожей у віртуальному форматі [17, с. 241].

Водночас Т. Гільберг пропонує іншу структуру організації віртуальної екскурсії. Науковиця виділяє такі основні етапи: підготовка до проведення, перегляд екскурсії з акцентом на засвоєння нових знань, опрацювання отриманого матеріалу та узагальнення результатів. Такий підхід акцентує увагу не лише на ознайомленні учнів із навчальним змістом, але й на його подальшому осмисленні та практичному закріпленні [14; 27].

Отже, обидва науковці пропонують власні підходи до структурування віртуальної екскурсії, проте їхні концепції мають спільні риси й відмінності. А. Дробін розглядає процес крізь призму трьох етапів, наголошуючи на важливості логічної послідовності та цілісності освітнього впливу. Натомість Т. Гільберг деталізує методику, виокремлюючи чотири кроки, що підсилюють акцент на практичному застосуванні й рефлексії учнів. Попри відмінності, обидві концепції мають спільну мету – підвищення ефективності навчання за допомогою віртуальних екскурсій, активізацію пізнавальної діяльності та розвиток навичок роботи з інформацією.

За словами О. Коваленка, ключовою відмінністю віртуальних екскурсій від традиційних є те, що під час останніх, учні займаються збором і систематизацією інформації, виконуючи роль дослідників. Водночас у віртуальному форматі роль вчителя стає ще більш значущою, ніж під час класичних екскурсій, оскільки

педагог має ретельно планувати хід заняття та виділяти ключові моменти, щоб ефективно донести основну інформацію. Завдання вчителя полягає також у тому, щоб організувати діяльність учнів таким чином, щоб вони отримали практичні навички й знання під час роботи з матеріалом [22, с. 96].

Отже, віртуальні екскурсії у початковій школі можна розглядати як сучасний інструмент навчання, що поєднує пізнавальну, виховну й розвивальну функції. Вони потребують ретельної підготовки, продуманого змісту та доступної подачі матеріалу з урахуванням вікових особливостей учнів. Дослідження показують: незалежно від різних підходів до структурування екскурсії, її ефективність значною мірою залежить від учителя, адже саме він створює умови для активного засвоєння знань, формування вмінь аналізувати побачене й робити власні висновки.

1.3 Аналіз сучасного досвіду впровадження віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є відносно новим напрямом. Проте завдяки своїй доступності, популярності та простоті організації швидко набуває поширення. У сучасній науково-педагогічній літературі вже представлено чимало прикладів та напрацювань, що демонструють ефективність застосування віртуальних екскурсій на різних уроках.

Зокрема, питання ролі та специфіки використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі досліджували Т. Трошина, О. Шликова, К. Вельтман, О. Коваленко та Т. Марусей. Особливості застосування таких екскурсій у викладанні фізики вивчала І. Сальник, уроків української мови – С. Щербина, М. Ліпатова, а в інформатиці – О. Боцман і М. Ковтанюк. У контексті нашого дослідження особливу цінність становлять напрацювання Є. Починок, Ю. Носко, В. Шклярук, О. Толочик, Н. Скиби, А. Дробіна та Н. Чепелевої, які зосереджували

увагу на специфіці впровадження віртуальних екскурсій у вивченні природничих дисциплін, зокрема й у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Є. Починок у своєму дослідженні зосередила увагу на тематиці віртуальних екскурсій з інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Науковиця підкреслює, що вибір теми для таких екскурсій може бути досить гнучким і варіативним, проте вчитель насамперед повинен враховувати інтереси та потреби учнів молодшого шкільного віку. Аналіз наукових досліджень дозволяє стверджувати, що віртуальні екскурсії в рамках курсу «Я досліджую світ», подібно до традиційних форм навчання, сприяють формуванню й розвитку низки важливих умінь та навичок у молодших школярів: активної діяльності та просторової орієнтації; інформаційних і пізнавальних компетентностей, критичного мислення; навичок соціальної взаємодії та ефективної командної роботи; самостійності у розв'язанні проблем і відповідальності під час прийняття рішень [30, с. 205].

Для успішного проведення віртуальної екскурсії на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вчитель має здійснити поетапну підготовку. Згідно зі структурою, запропонованою К. Романенко, підготовка включає такі кроки:

1. Формулювання мети та завдань екскурсії.
2. Планування віртуального маршруту та його перевірка з визначенням ключових об'єктів для вивчення.
3. Визначення кількості зупинок та їхнього розташування під час віртуальної екскурсії.
4. Продумування змісту та методів роботи учнів на кожній зупинці.
5. Розподіл загальних, індивідуальних та групових завдань для учнів.
6. Підготовка рекомендацій для організації спостережень та досліджень.
7. Розробка інструкцій щодо виконання завдань екскурсії.
8. Інформування учасників про форму підготовки звітів та критерії оцінювання виконаних завдань [20]. Ми вважаємо, що такий поетапний підхід до підготовки віртуальної екскурсії забезпечує системність і чіткість проведення заняття, дозволяє врахувати індивідуальні та групові потреби учнів, а також сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу.

У своєму дослідженні А. Дробін запропонував методику організації віртуальної екскурсії із застосуванням інформаційних карт. Такі картки, за словами науковця, містять персоналізовані відомості, що включають вступний матеріал, окреслені цілі й завдання екскурсії, адресу ресурсу, маршрут пересування, способи навігації між віртуальними локаціями, а також добірку диференційованих завдань (питання для обговорення, теми творчих робіт, есе, міні-проекти, індивідуальні або групові творчі завдання, підготовка доповідей і виконання рефлексивних вправ) [16, с. 103]. Спираючись на зазначений підхід А. Дробіна, нами була створена індивідуальна інформаційна картка віртуальної екскурсії до Національного природничого музею НАН України, адаптована для учнів 4 класу під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (рис. 1.2).

Індивідуальна інформаційна картка віртуальної екскурсії

Об'єкт дослідження:

Віртуальна екскурсія до
Національного природничого музею
НАН України

Електронна адреса ресурсу:
<https://museumkiev.org>

Віртуальна екскурсія знайомить з унікальною колекцією рослин, тварин і мінералів, які відображають різноманіття живої та неживої природи. У музеї можна побачити скелети динозаврів, колекцію комах, опудала тварин з різних куточків світу, а також геологічні експонати.

Завдання віртуальної екскурсії:

1. Ознайомитися з основними експозиціями музею.
2. Знайти у віртуальній залі експонати, що стосуються теми «Різноманітність тварин».
3. Визначити, до яких груп тварин належать обрані об'єкти (комахи, птахи, ссавці, риби).

Тематика домашніх творчих завдань:

1. Підготувати невелике повідомлення про одну тварину з експозиції.
2. Створити малюнок чи аплікацію улюбленої тварини з музею та презентувати його в класі.
3. Скласти кросворд чи вікторину за матеріалами екскурсії.

«Я досліджую світ», 4 клас

Рис. 1.2 – Індивідуальна інформаційна картка віртуальної екскурсії до Національного природничого музею НАН України

Подання матеріалу за допомогою індивідуальної інформаційної картки має певні специфічні особливості. Як стверджує сам автор розробки, важливо забезпечити доступність віртуальної екскурсії як з персонального комп'ютера, так і з мобільних пристроїв. Враховуючи зазначене, форма представлення інформації повинна бути комплексною та спрямованою на активізацію пізнавальної діяльності учнів. Зокрема, картка віртуальної екскурсії доцільно повинна містити:

- назву локації екскурсії або певного об'єкту;
- стислий текстовий опис майбутньої екскурсії;
- ілюстративний матеріал (зображення чи фотографію), що відображає найвідоміший або ключовий експонат (локацію);
- інтерактивний елемент – приховане гіперпосилання, вмонтоване у зображення, яке забезпечує перехід на головну сторінку екскурсії;
- QR-код, що містить посилання для швидкого доступу з мобільних пристроїв [16, с. 104].

На нашу думку, запропонована розробка має значний потенціал для підвищення ефективності освітнього процесу. Використання індивідуальних інформаційних карток у віртуальних екскурсіях сприяє не лише кращій організації навчальної діяльності, а й забезпечує інтерактивність, доступність та зручність використання для здобувачів освіти. Такий підхід стимулює пізнавальний інтерес учнів, розширює можливості для самостійної роботи та формує навички роботи з цифровими ресурсами, що відповідає сучасним вимогам освітнього середовища.

Цінним для нашого дослідження є представлений досвід роботи О. Ващенко, С. Паламар, Л. Романенко та К. Романенко. Науковці виділили ряд ключових рекомендацій, яких варто дотримуватися для успішного формування дослідницьких умінь. По-перше, необхідно чітко визначати навчальні, виховні та розвивальні цілі заходу. По-друге, слід правильно обирати місце проведення віртуальної екскурсії, враховуючи наявність об'єктів, за якими діти зможуть спостерігати та досліджувати їхні характеристики. Не менш важливим є психологічне налаштування учнів на активну дослідницьку діяльність, а також

продуманий підбір групових і індивідуальних завдань, що включають елементи спостережень і експериментування [7].

Дослідники зазначають, що доцільно також застосовувати дидактичні ігри, акцентувати увагу на соціальних та екологічних проблемах і досліджувати шляхи їх розв'язання. Результати дослідницької роботи учнів можуть оформлюватися у вигляді письмових звітів, гербаріїв, лепбуків, презентацій тощо. В інтегрованому курсі «Я досліджую світ» такими можуть бути екскурсії населеними пунктами, до природних об'єктів (ліс, парк, сад), природничих музеїв, будинків природи, планетаріїв, а також історичних пам'яток рідного краю.

Серед найбільш затребуваних сьогодні форматів навчальної та пізнавальної діяльності, на думку Т. Марусей, виділяють віртуальні екскурсії та інтерактивні подорожі. Використовуючи сервіси Google, будь-яка особа з доступом до Інтернету може не лише відвідувати такі подорожі, а й самостійно їх створювати. До прикладу, це можуть бути книжкові виставки, подорожі населеними пунктами, екскурсії визначними пам'ятками, маршрути, пов'язані з іменами відомих особистостей, подорожі разом із літературними героями або тематичні екскурсії, присвячені історичним подіям, які учні вивчають в рамках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Для самостійного створення віртуальних турів та цифрових подорожей Google пропонує низку безкоштовних онлайн-сервісів. Так, Tour Builder базується на Google Maps та Google Earth (Google Планета Земля) і дозволяє швидко створювати унікальні 2D- та 3D-тури шляхом вибору маршруту та додавання описів, фотографій і відео. StoryMapJS надає можливість створювати необмежену кількість інтерактивних подорожей у форматі мап з супровідними слайдами, які можуть містити текст, фото, аудіо та відео, а також відображати точні адреси об'єктів і корисні посилання [26].

Погоджуємось з Т. Марусей, що використання сервісів Google, таких як Tour Builder та StoryMapJS, дає учням змогу не лише відвідувати, а й самостійно створювати цифрові маршрути, що сприяє розвитку пізнавальної активності, формуванню дослідницьких навичок та інтеграції мультимедійних матеріалів в освітній процес.

Оскільки курс «Я досліджую світ» є інтегрованим, доцільно розглянути міжпредметні зв'язки, які можна реалізувати під час проведення віртуальних екскурсій. Так, Т. Васютіна у своєму дослідженні пропонує різні способи поєднання матеріалів екскурсії з іншими навчальними предметами. Наприклад, під час відвідування музею вчитель може інтегрувати матеріали музейного середовища в уроки «Літературного читання», організувавши групову або парну роботу зі створення рекламного матеріалу музею. На уроках «Дизайну і технологій» інформацію з екскурсії можна використати при моделюванні та конструюванні предметів, наприклад, взуття. У курсі «Мистецтво» матеріали екскурсії сприятимуть вивченню елементів різних видів декоративно-прикладного мистецтва [6, с. 74].

Таким чином, ретельне поетапне планування віртуальної екскурсії створює основу для ефективної організації навчальної діяльності та активного залучення учнів у процес пізнання. У цьому контексті Ю. Малієнко та Т. Ремех виділяють низку переваг віртуальних екскурсій, які підсилюють їх освітній потенціал:

- доступність та можливість багаторазового перегляду матеріалу, наочність та взаємодія під час виконання завдань;
- універсальність використання на уроках будь-якого предмету чи курсу;
- широкий доступ до онлайн-ресурсів музеїв України, Європи та світу, що дозволяє учням у зручний час ознайомлюватися з колекціями різних галузей;
- поєднання різних видів діяльності учнів, сприяння оперативному пошуку, опрацюванню та презентації інформації;
- подача навчального матеріалу у цифровому форматі, який є зрозумілішим і більш привабливим для сучасних учнів;
- можливість розвитку креативності, подолання психологічного бар'єру «музейного відчуження» та самовираження учнів через творчі завдання [25, с. 259].

Разом із численними перевагами, віртуальні екскурсії мають і певні обмеження, на які звертає увагу А. Дробін. Серед основних недоліків варто виділити наступні:

- навчальний матеріал часто представлений іноземним продуктом, що ускладнює сприйняття інформації. Проте налаштування браузера на автоматичний переклад на рідну мову значною мірою нівелює цю проблему;
- технічні обмеження, такі як застаріла операційна система, налаштування брандмауера або антивірусного програмного забезпечення, можуть перешкоджати реалізації всіх завдань екскурсії. Цей недолік можна подолати через оновлення системи та програм, а також коригування налаштувань;
- необхідність стабільного інтернет-з'єднання для безперебійного доступу до матеріалів [17, с. 24].

Аналіз сучасного досвіду показує, що віртуальні екскурсії ефективно сприяють розвитку пізнавальної активності, дослідницьких умінь та міжпредметних зв'язків у курсі «Я досліджую світ». Використання цифрових платформ робить навчання наочним, інтерактивним і доступним для учнів, одночасно розширюючи можливості педагогів у плануванні та організації уроків. Крім того, такий формат заохочує здобувачів початкової освіти до самостійного дослідження, формує навички критичного мислення та креативного підходу до опрацювання інформації. Напрацювання педагогів підтверджують, що віртуальні екскурсії дозволяють адаптувати навчальний матеріал під індивідуальні потреби учнів та забезпечують рівний доступ до різноманітних освітніх ресурсів.

Висновки до першого розділу

У першому розділі кваліфікаційної роботи магістра розглянуто віртуальні екскурсії як сучасну форму організації освітнього процесу в початковій школі, зокрема в умовах Нової української школи. Доведено, що віртуальні екскурсії дозволяють учням знайомитися з культурними, природними, науковими та технічними об'єктами навіть у тих умовах, коли проведення традиційних екскурсій неможливе, що особливо проявилось під час пандемії COVID-19 та в умовах воєнних подій в Україні.

Визначено, що методична організація віртуальних екскурсій передбачає чітке планування та структурування навчального матеріалу. Найбільш ефективними є підходи, що передбачають етапність проведення: підготовчий етап з визначенням мети, завдань та доббором матеріалів; основний етап із безпосередньою взаємодією учнів із віртуальним середовищем; завершальний етап із підведенням підсумків, обговоренням і рефлексією. У процесі організації вчитель відіграє ключову роль, забезпечуючи доступність, інтерактивність та структурованість матеріалу, а також стимулюючи активність учнів.

Важливим аспектом є класифікація віртуальних екскурсій за різними критеріями: за змістом (оглядові, об'єктні, тематичні, біографічні, природничі, технічні, краєзнавчі, історико-культурні), за масштабом (однотемні, багатотемні, комплексні, інтегровані), за характером пізнавальних завдань (практичні та споглядальні) та за рівнем інтерактивності й технічним забезпеченням. Така систематизація допомагає педагогам обирати оптимальні форми екскурсій залежно від мети заняття, віку учнів та специфіки навчального матеріалу.

Особливої уваги заслуговує використання індивідуальних інформаційних карток, що дозволяють організувати персоналізовану роботу учнів, інтегрувати мультимедійні елементи, активізувати пізнавальну діяльність та формувати навички роботи з цифровими ресурсами. Застосування таких карток сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу, розвитку самостійності учнів і формуванню дослідницьких компетентностей.

Отже, віртуальні екскурсії у початковій школі є важливим інноваційним інструментом, що відповідає сучасним вимогам освіти, забезпечує інтеграцію різних навчальних технологій і формує комплексні компетентності учнів. Їх ефективність значною мірою залежить від ретельної методичної підготовки вчителя, продуманого змісту та форми подання матеріалу, а також від активності та зацікавленості учнів. Таким чином, віртуальні екскурсії сприяють створенню сучасного, інтерактивного та мотивуючого освітнього середовища, що відповідає завданням Нової української школи.

РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

2.1 Дослідження готовності вчителів початкової школи до використання віртуальних екскурсій

Використання віртуальних екскурсій у межах освітнього процесу Нової української школи поступово набуває все більшої популярності серед учителів початкової ланки. Захопливі віртуальні подорожі дозволяють учням у доступній формі ознайомлюватися з об'єктами та явищами навколишнього світу, які складно або неможливо відвідати безпосередньо. Процес організації таких занять не потребує значних матеріальних ресурсів, проте забезпечує високий рівень наочності, розвиває пізнавальну активність і формує навички дослідницької діяльності. Однак постає питання: чи дійсно віртуальні екскурсії є дієвим засобом підвищення ефективності навчання молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?

З метою виявлення рівня обізнаності педагогів щодо використання віртуальних екскурсій та їх ставлення до ефективності цієї технології, було проведено анкетування серед учителів початкової школи (46 осіб). Опитування проводилося на базі Петропавлівського ліцею № 1 Петропавлівської селищної ради Дніпропетровської області та Дніпровської гімназії № 11 Дніпровської міської ради. Розглянемо детальніше отримані результати.

На питання «Чи знайомі Ви з поняттям «віртуальна екскурсія?»» було отримано такі результати: більшість респондентів (69%) добре знайомі з поняттям «віртуальна екскурсія», ще 23% мають лише часткове уявлення, і лише 8% не змогли дати визначення цьому явищу. Таким чином, можна стверджувати, що поняття «віртуальна екскурсія» вже увійшло у педагогічний обіг і не є новим для педагогів (рис. 2.1).

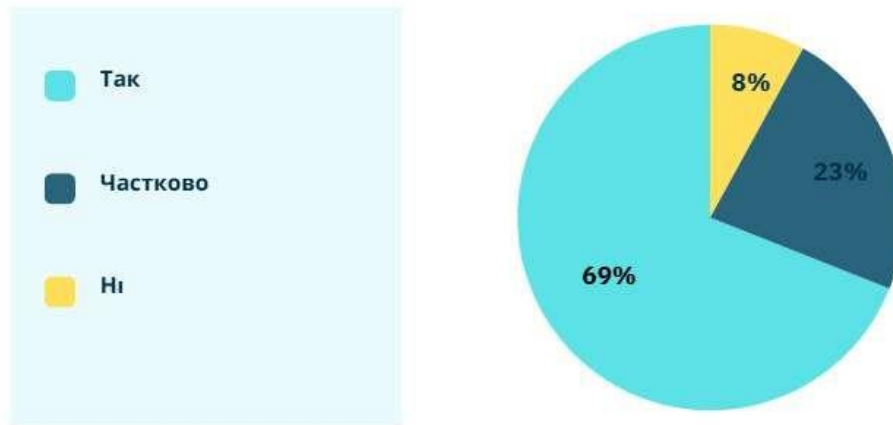

Рисунок 2.1 – Відповіді респондентів на питання «Чи знайомі Ви з поняттям «віртуальна екскурсія?»»

Щодо практичного впровадження цієї технології результати є менш оптимістичними. Так, лише 8% педагогів зазначили, що регулярно організовують віртуальні екскурсії, 27% роблять це час від часу (1–2 рази на місяць), 46% застосовують їх дуже рідко, а 19% узагалі не використовують. Отримані результати свідчать про те, що віртуальні екскурсії поки не стали системною частиною освітнього процесу (рис. 2.2).

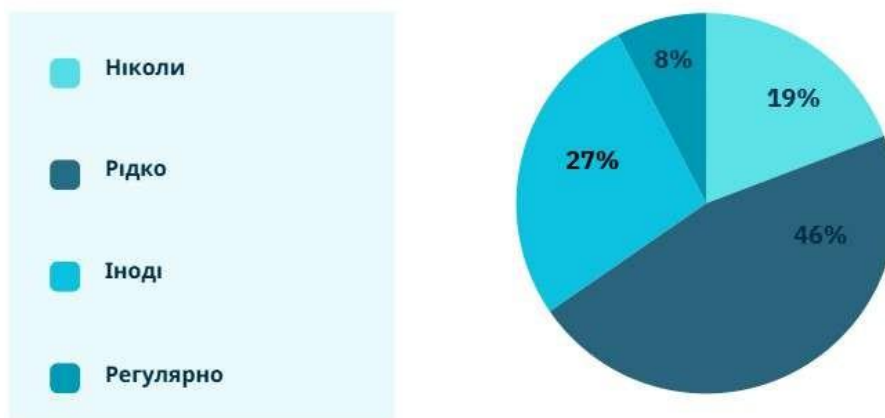

Рисунок 2.2 – Відповіді респондентів на питання «Як часто Ви використовуєте віртуальні екскурсії на уроках?»

Найчастіше педагоги звертаються до освітніх відео (38%), що пояснюється їхньою доступністю та простотою використання. Значно рідше застосовуються

Google Earth (23%) та власні мультимедійні презентації (19%). Найменш поширеними у використанні серед вчителів є інтерактивні 3D-тури музеїв чи природних об'єктів (15%). Такі показники свідчать про орієнтацію педагогів на найзручніші та менш затратні ресурси (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Відповіді респондентів на питання «Які ресурси Ви найчастіше застосовуєте для проведення віртуальних екскурсій?»

Респонденти відзначили низку позитивних моментів від застосування віртуальних екскурсій. Так, 31% опитаних вважає, що вони сприяють розширенню кругозору школярів, 35% відзначають їхню мотиваційну роль, 18% – вплив на розвиток пізнавальної активності, а 12% – формування ключових компетентностей. Результати підтверджують високий освітній потенціал даної технології (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Відповіді респондентів на питання «Які переваги використання віртуальних екскурсій Ви вбачаєте?»

Серед основних перешкод у впровадженні віртуальних екскурсій педагоги назвали відсутність належного технічного забезпечення (35%) та брак часу для підготовки (27%). Дещо менша частка респондентів зазначила недостатній рівень власної ІКТ-компетентності (15%) та обмежений доступ до якісних ресурсів (19%) (рис. 2.5)

Рисунок 2.5 – Відповіді респондентів на питання «З якими труднощами Ви стикаєтеся під час організації віртуальних екскурсій?»

Педагоги вважають, що віртуальні екскурсії позитивно впливають на засвоєння знань учнями. Так, 54% опитаних вказали на істотний освітній ефект, ще 31% – на частковий. Лише 11% вагалися з відповіддю, а 4% вважають, що результати навчання залишаються незмінними. Отримані результати підтвердили доцільність застосування даного методу в освітньому процесі (рис. 2.6).

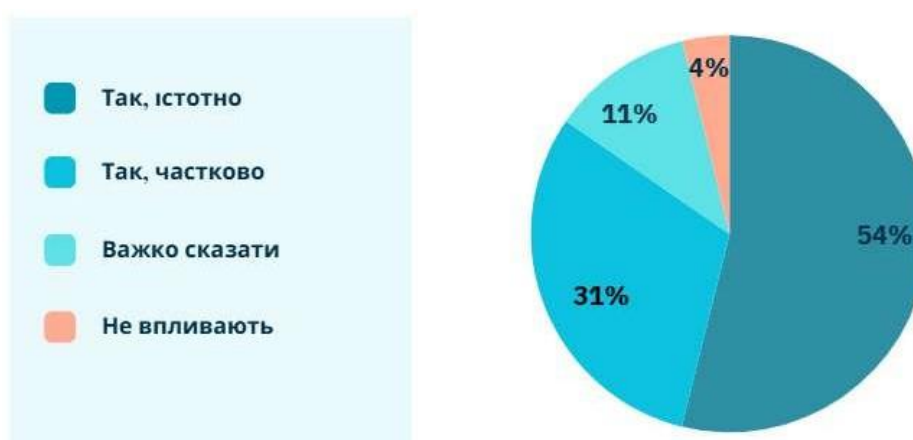

Рисунок 2.6 – Відповіді респондентів на питання «На Вашу думку, чи впливають віртуальні екскурсії на рівень засвоєння навчального матеріалу учнями?»

Найбільша група вчителів (62%) висловила готовність і надалі активно застосовувати віртуальні екскурсії на своїх уроках. Ще 35% планують використовувати їх за умов належного технічного та методичного забезпечення. Лише 3% респондентів відповіли, що не мають наміру працювати з цим інструментом. Таким чином, потенціал до впровадження віртуальних екскурсій в навчальних закладах є досить високим, проте потребує відповідної організаційної підтримки (рис. 2.7).

Рисунок 2.7 – Відповіді респондентів на питання «Чи плануєте Ви й надалі застосовувати віртуальні екскурсії у своїй педагогічній практиці?»

Отримані результати дослідження свідчать, що віртуальні екскурсії вже активно використовуються в освітньому процесі початкової школи та мають високий потенціал для підвищення ефективності навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Більшість педагогів добре обізнані з поняттям «віртуальна екскурсія» і визнають її педагогічну цінність, зокрема у формуванні пізнавальної активності, розширенні кругозору та підвищенні мотивації учнів.

Водночас практичне застосування технології поки є нерівномірним: лише незначна частка педагогів використовує її систематично, більшість звертається до віртуальних екскурсій епізодично. Основними перешкодами впровадження виявилися відсутність достатнього технічного забезпечення, брак часу на підготовку та потреба у підвищенні ІКТ-компетентності вчителів.

Незважаючи на наявні труднощі, більшість опитаних педагогів відзначають позитивний вплив віртуальних екскурсій на рівень засвоєння навчального

матеріалу та планують і надалі застосовувати цей інструмент на практиці. Таким чином, можна зробити висновок, що віртуальні екскурсії є дієвим засобом активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи, однак для їх системного використання необхідна організаційна, методична та технічна підтримка з боку освітніх закладів.

2.2 Методика організації експериментального дослідження з використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

З метою перевірки результативності застосування віртуальних екскурсій у навчанні здобувачів початкової освіти нами було організовано педагогічний експеримент, який проходив на базі 3-А класу Петропавлівського ліцею № 1 Петропавлівської селищної ради Дніпропетровської області.

На початковому етапі дослідження було окреслено мету та завдання експериментальної роботи, визначено критерії й показники ефективності використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі

Мета експериментальної роботи – дослідити ефективність використання віртуальних екскурсій у початковій школі як засобу навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Завдання експериментальної роботи:

1. Визначити критерії та показники ефективності застосування віртуальних екскурсій у початковій школі.
2. Провести діагностичне дослідження для об'єктивного поділу учасників на контрольну та експериментальну групи.
3. Розробити методику систематичного впровадження віртуальних екскурсій під час опрацювання змістових ліній інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
4. Реалізувати зазначену методику у навчальній діяльності в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

5. Здійснити контрольну перевірку з метою визначення ефективності використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Експериментальна робота проводилася у три етапи: констатувальний, формувальний і контрольний.

Першим завданням експериментальної роботи стало визначення критеріїв та показників ефективності застосування віртуальних екскурсій у початковій школі. На основі аналізу науково-педагогічних джерел та власних спостережень було обрано три провідні критерії:

– емоційно-ціннісний критерій – характеризує емоційний відгук та ставлення учнів до процесу пізнання під час віртуальних екскурсій;

– діяльнісний критерій – відображає активність і самостійність учнів у процесі навчальної діяльності під час екскурсій;

– когнітивний критерій – оцінює рівень засвоєння та відтворення навчального матеріалу, уміння учнів встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та робити висновки. Для наочного представлення кожного критерію та відповідних рівнів сформованості компетентностей учнів, усі дані зведено у таблицю, що дозволяє чітко оцінити ефективність застосування віртуальних екскурсій в освітньому процесі початкової школи (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Критерії та рівні оцінювання ефективності застосування віртуальних екскурсій у початковій школі

Рівні Критерії	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Емоційно-ціннісний критерій	учні проявляють стійкий інтерес, активно висловлюють позитивні емоції, усвідомлюють практичну	інтерес ситуативний, емоційна реакція не завжди виражена, учні частково розуміють значення знань	відсутнє бажання долучатися, емоційний відгук слабо виражений або відсутній, практичне

	значущість отриманих знань		значення матеріалу не усвідомлюється
Діяльнісний критерій	учні активно виконують завдання, проявляють творчість, самостійно застосовують знання, ефективно працюють у групі	активність часткова, учні потребують допомоги вчителя, виконують завдання без особливої ініціативи, обмежено застосовують знання на практиці	пасивність, виконання завдань лише за вказівкою вчителя, самостійне застосування знань відсутнє
Когнітивний критерій	учні глибоко розуміють навчальний матеріал, вміють робити узагальнення, правильно пояснюють явища та процеси	знання частково фрагментарні, учні здатні відтворювати основні факти, але мають труднощі з узагальненням та логічними висновками	поверхневе розуміння матеріалу, відтворення знань утруднене, учні не можуть формувати висновки

Наступне завдання передбачало проведення діагностичного дослідження з метою об'єктивного розподілу учнів на контрольну та експериментальну групи, відповідно до рівня їхніх навчальних досягнень. З цією метою було організовано показовий урок інтегрованого курсу «Я досліджую світ» із використанням віртуальної екскурсії (Додаток Б). Участь у дослідженні взяли 26 здобувачів початкової освіти 3-А класу Петропавлівського ліцею № 1 Петропавлівської селищної ради Дніпропетровської області. Спираючись на результати педагогічного спостереження, аналіз виконаних завдань та показники сформованості емоційно-ціннісного, діяльнісного та когнітивного критеріїв, учасники були розподілені на дві групи: експериментальну – 13 осіб та контрольну – 13 осіб.

Результати проведеної діагностики дали змогу визначити рівень навчальних досягнень школярів за обраними критеріями (табл. 2.2). Для більшої наочності дані подано також у вигляді діаграм (рис. 2.8, рис. 2.9).

Таблиця 2.2 – Поточний рівень освітніх досягнень здобувачів початкової освіти

Критерії	Експериментальна група			Контрольна група		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Емоційно-ціннісний критерій	2 (16%)	6 (46%)	5 (38%)	3 (23%)	5 (38%)	5 (38%)
Діяльнісний критерій	4 (31%)	6 (46%)	3 (23%)	4 (31%)	5 (38%)	4 (31%)
Когнітивний критерій	4 (31%)	7 (54%)	2 (16%)	4 (31%)	7 (54%)	2 (16%)

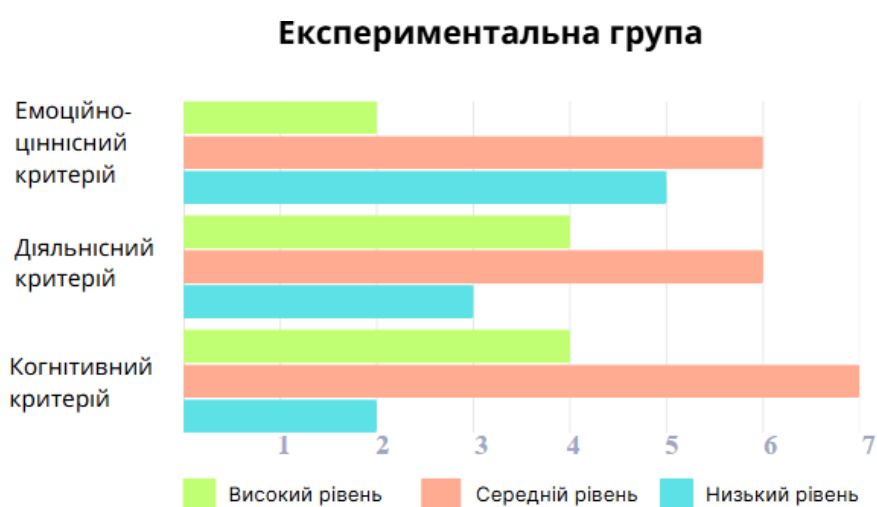

Рисунок 2.8 – Поточний рівень освітніх досягнень здобувачів експериментальної групи

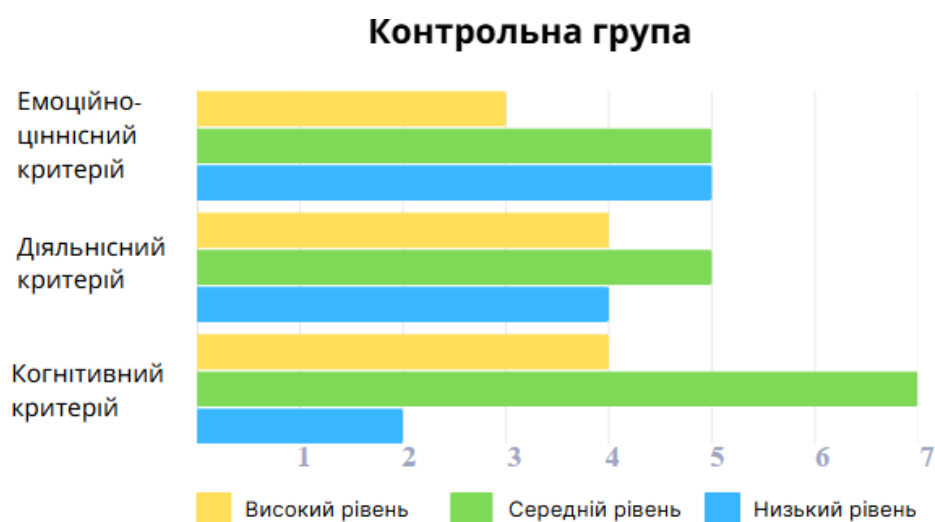

Рисунок 2.9 – Поточний рівень освітніх досягнень здобувачів контрольної групи

На формувальному етапі експерименту з учнями експериментальної групи активно використовувалися віртуальні екскурсії, що дозволяло наочно знайомитися з об'єктами та явищами навколишнього світу. У контрольній групі навчання відбувалося за традиційною схемою без використання даної технології. Для більш детального аналізу доцільно розглянути окремі фрагменти уроків із різних освітніх галузей, які інтегровані до курсу «Я досліджую світ», на яких учасники експериментальної групи брали активну участь у віртуальних подорожах, застосовували набуті знання на практиці та демонстрували розвиток мотивації, пізнавальної активності та когнітивних умінь.

Віртуальна екскурсія «Життя тварин у різних природних середовищах»

Тема уроку: Які невидимі природні середовища є у природі? (за підручником «Я досліджую світ», 3 клас, автори: О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко)

Завдання: ознайомити учнів із біорізноманіттям тваринного світу, показати залежність поведінки та способу життя тварин від їхнього природного середовища.

Освітній ресур: Explore.org – платформа, що надає доступ до прямих трансляцій із вебкамер, встановлених у природних середовищах проживання тварин.

Тип уроку: комбінований.

Етап уроку: узагальнення та систематизація отриманих знань.

Орієнтований план роботи:

1. Проведення бесіди «Що таке природне середовище?» з метою актуалізації попередніх знань учнів.
2. Демонстрація трансляцій із живих вебкамер тварин (ведмеді, пінгвіни, морські леви) для спостереження їхньої поведінки у природних умовах.
3. Організація обговорення отриманих спостережень: аналіз поведінки тварин, їхніх джерел харчування та особливостей життя в різних середовищах.
4. Виконання практичної роботи зі складання «карти тварин», що включає назву виду, середовище існування та характер харчування.

Віртуальна екскурсія «Подорожуємо світом: міста та країни»

Тема уроку: Що спонукає людей подорожувати? (за підручником «Я досліджую світ», 3 клас, автори: О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко)

Завдання: розвивати уяву учнів щодо географічного положення різних країн і міст, формувати навички спостереження та порівняння культурних і природних особливостей територій.

Освітній ресурс: Google Earth або AirPano – платформи для віртуальних подорожей та перегляду панорамних зображень міст і країн.

Тип уроку: комбінований.

Етап уроку: узагальнення та систематизація отриманих знань.

Орієнтований план роботи:

1. Проведення бесіди «Що таке карта і глобус?» для актуалізації знань учнів про географічні зображення.
2. Організація віртуальної подорожі до трьох різних міст або країн із використанням панорамних зображень.
3. Обговорення спостережень: аналіз відмінностей у будівлях, природних ландшафтах та культурних особливостях.
4. Виконання практичної роботи: малювання у зошитах зображень пам'яток обраного міста з урахуванням його характерних рис.

Віртуальна екскурсія «Давні цивілізації та історичні артефакти»

Тема уроку: Що було, коли мене не було? (за підручником «Я досліджую світ», 3 клас, автори: О. В. Волощенко, О. П. Козак, Г. С. Остапенко)

Завдання: сформувати уявлення про культуру давніх народів, розвивати навички спостереження та аналізу історичних об'єктів, а також стимулювати інтерес до історичної спадщини.

Освітній ресурс: British Museum або Google Arts & Culture – платформи для віртуальних екскурсій і перегляду цифрових колекцій історичних артефактів.

Тип уроку: комбінований.

Етап уроку: узагальнення та систематизація отриманих знань.

Орієнтований план роботи:

1. Проведення бесіди «Що таке музей і для чого зберігають артефакти?» для актуалізації уявлень учнів про роль музеїв і цінність історичних предметів.
2. Віртуальна екскурсія обраною виставкою (колекція Стародавнього Єгипту) із демонстрацією експонатів.
3. Обговорення спостережень: призначення та вигляд предметів, їхнє значення для життя людей у давнину.
4. Практична робота: створення «міні-музею» за допомогою малюнків або ліплення предметів, що відтворюють експонати виставки.

На контрольному етапі експерименту було проведено показовий урок з використанням віртуальних екскурсій у обох групах (експериментальна та контрольна) (Додаток В). На основі визначених критеріїв та показників здійснено комплексний аналіз діяльності учнів, результатів їхньої роботи. Отримані дані відображено у таблиці 2.3, а для наочності та аналізу результатів експерименту підготовлено діаграми (рис. 2.10, рис. 2.11).

Таблиця 2.3 – Рівень освітніх досягнень здобувачів початкової освіти після використання віртуальних екскурсій

Критерії	Експериментальна група			Контрольна група		
	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень	Високий рівень	Середній рівень	Низький рівень
Емоційно-ціннісний критерій	3 (23%)	6 (46%)	4 (31%)	3 (23%)	5 (38%)	5 (38%)
Діяльнісний критерій	5 (38%)	6 (46%)	2 (16%)	4 (31%)	6 (46%)	3 (23%)
Когнітивний критерій	5 (38%)	7 (54%)	1 (8%)	4 (31%)	7 (54%)	2 (16%)

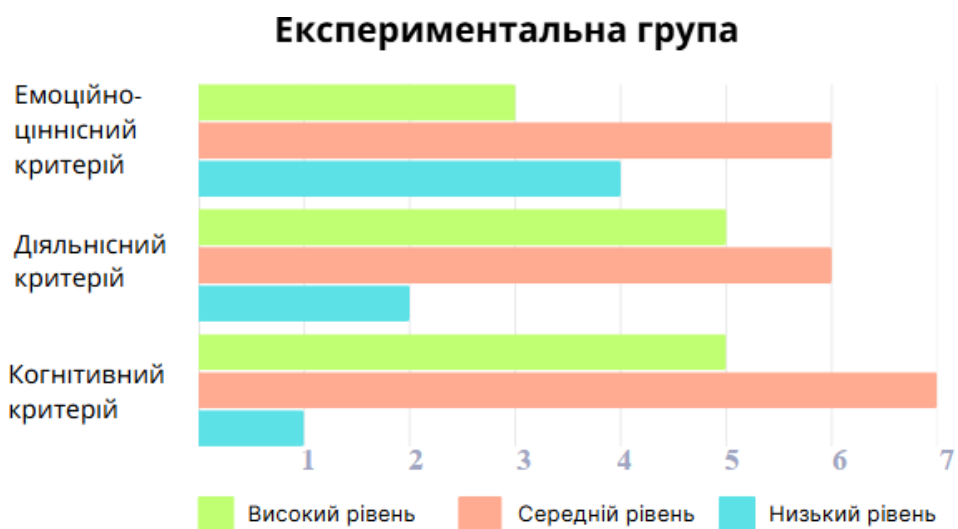

Рисунок 2.10 – Рівень освітніх досягнень здобувачів експериментальної групи після використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі

Рисунок 2.11 – Рівень освітніх досягнень здобувачів контрольної групи

Отже, спираючись на отримані результати можна стверджувати, що рівень освітніх досягнень здобувачів початкової освіти в експериментальній групі значно підвищився, зокрема після використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Такі дані свідчать про високу ефективність інтерактивних методів навчання та їхній вплив на мотивацію учнів. Крім того, застосування віртуальних екскурсій сприяє розвитку критичного

мислення, спостережливості та навичок самостійного дослідження, що є важливими складовими сучасної освітньої практики.

2.3 Динаміка результатів дослідження

Аналіз отриманих даних свідчить про те, що здобувачі початкової освіти експериментальної групи продемонстрували покращення результатів за представленими 3 критеріями. Так, за емоційно-ціннісним критерієм у процесі використання педагогічних новацій були отримані наступні результати (рис. 2.12). Якщо на констатувальному етапі високий рівень було діагностовано у 16% учнів, то на контрольному етапі ця частка зросла до 23%. Водночас кількість здобувачів початкової освіти із низьким рівнем зменшилася з 38% до 31%. Частка учнів із середнім рівнем залишилася стабільною – 46%.

У контрольній групі суттєвих змін не відбулося: високий рівень залишився на рівні 23%, середній – 38%, а низький – 38%.

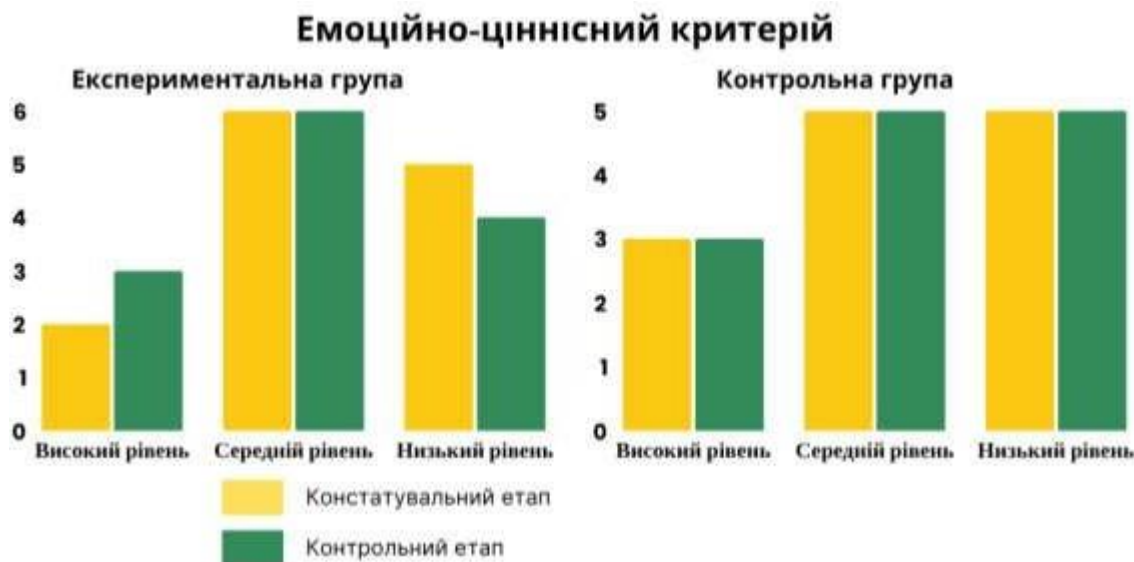

Рисунок 2.12 – Динаміка рівнів освітніх досягнень учасників експериментальної та контрольної групи на констатувальному та контрольному етапах за емоційно-ціннісним критерієм

У експериментальній групі простежуються позитивні зрушення за діяльнісним критерієм (рис. 2.13). Якщо на констатувальному етапі високий рівень освітніх досягнень продемонстрували 31% учнів, то на контрольному цей показник зріс до 38%. Кількість респондентів із середнім рівнем залишилася незмінною – 46%, тоді як частка здобувачів із низьким рівнем зменшилася з 23% до 16%.

Щодо контрольної групи, то тут істотних трансформацій не спостерігається: високий рівень зберігся на рівні 31%, частка учнів із середнім рівнем зросла з 38% до 46%, а низький показник знизився з 31% до 23%.

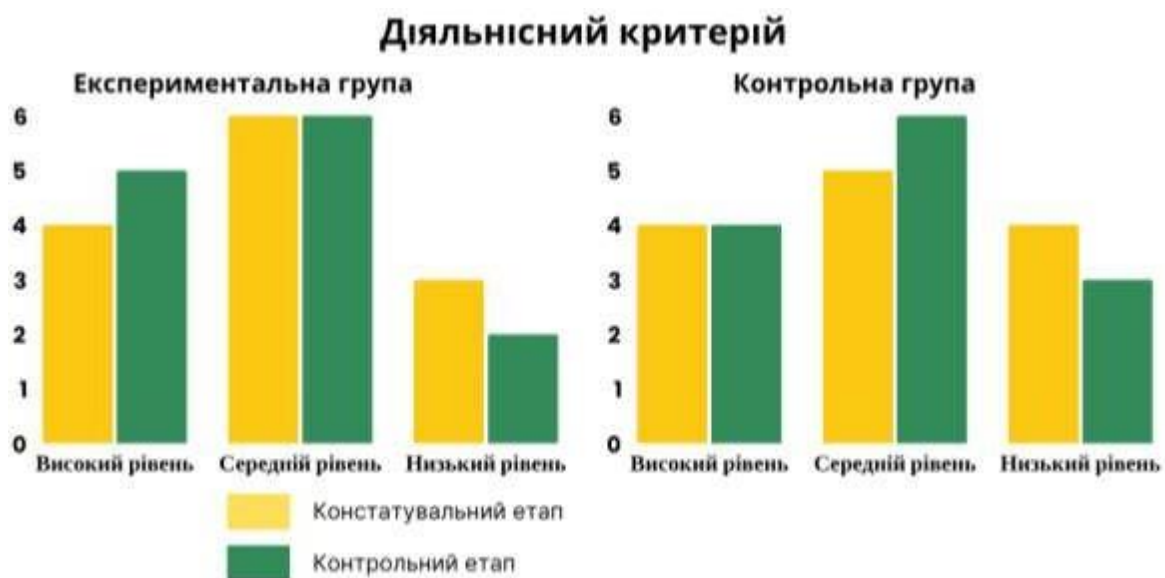

Рисунок 2.13 – Динаміка рівнів освітніх досягнень учасників експериментальної та контрольної групи на констатувальному та контрольному етапах за діяльнісним критерієм

У межах експериментальної групи зафіксовано також позитивні зміни за когнітивним критерієм (рис. 2.14). Якщо на констатувальному етапі есперименту високий рівень освітніх досягнень становив 31%, то на контрольному він зріс до 38%. Показник середнього рівня залишився незмінним – 54%, тоді як частка учнів із низьким рівнем скоротилася з 16% до 8%.

У контрольній групі ж суттєвих коливань не виявлено: високий рівень залишився на позначці 31%, середній – 54%, а низький становив 15%. Таким чином, саме в експериментальній групі простежується зростання частки учнів із високим

рівнем та скорочення кількості респондентів із низьким рівнем, що підтверджує ефективність запровадженої методики.

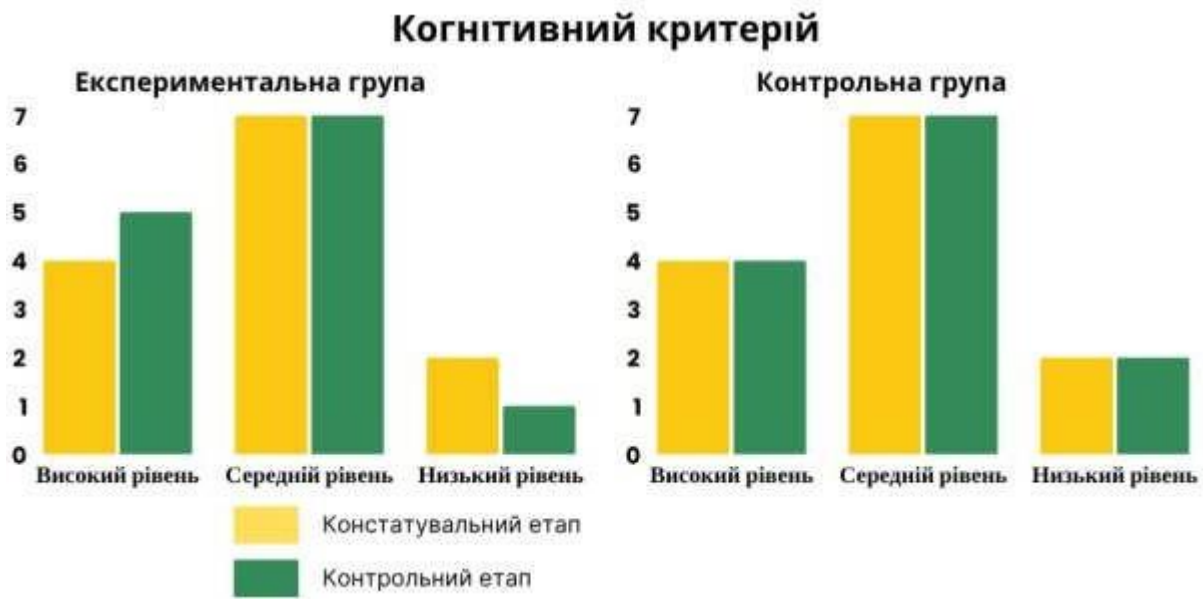

Рисунок 2.14 – Динаміка рівнів освітніх досягнень учасників експериментальної та контрольної групи на констатувальному та контрольному етапах за когнітивним критерієм

Порівняльний аналіз результатів констатувального та контрольного етапів дослідження засвідчив позитивну динаміку рівнів освітніх досягнень учнів експериментальної групи за всіма критеріями. Зокрема, за емоційно-ціннісним критерієм відбулося зростання частки здобувачів із високим рівнем та скорочення кількості респондентів із низьким рівнем. За діяльнісним критерієм зафіксовано збільшення показників високого рівня при одночасному зниженні частки учнів із низькими результатами. Аналогічна тенденція простежується й за когнітивним критерієм: кількість учнів із високим рівнем зросла, а з низьким – зменшилася.

У той же час у контрольній групі суттєвих змін не спостерігалось, що підтверджує відсутність зовнішніх впливів. Таким чином, застосування інноваційних підходів (зокрема, використання віртуальних екскурсій) сприяло підвищенню рівня освітніх досягнень учнів початкової школи та продемонструвало свою ефективність в освітньому процесі.

Висновки до другого розділу

У другому розділі визначено критерії ефективності використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», розроблено методику систематичного впровадження даного підходу, реалізовано його в рамках освітнього процесу, досліджено ефективність використання окресленої технології як ефективного засобу навчання.

Для доведення/спростування ефективності використання віртуальних екскурсій у початковій школі нами були визначені провідні критерії, за якими здійснювалась оцінка: емоційно-ціннісний, діяльнісний, когнітивний. Відповідно до цих критеріїв нами диференційовано рівні освітніх досягнень здобувачів початкової освіти: високий, середній, низький.

Експериментальне дослідження проводилося на базі Петропавлівського ліцею № 1 Петропавлівської селищної ради Дніпропетровської області. Відповідно до констатувального етапу нам вдалося встановити рівень використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі. В анкетуванні взяли участь 46 вчителів. В рамках формувального етапу, під час проведення уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в експериментальній групі активно впроваджувалися віртуальні екскурсії. В контрольній групі продовжувалося викладання традиційних уроків.

Отримано результати, які засвідчили якісні зміни в експериментальній групі. Здобувачі початкової освіти значно краще почали засвоювати навчальний матеріал, підвищили рівні освітніх досягнень, виявили вищу активність та зацікавленість у пізнавальній діяльності. В цій групі, згідно з результатами констатувального етапу, високий рівень освітніх досягнень за різними критеріями демонстрували від 15% до 31% учнів/учениць, проте на контрольному етапі ці показники зросли до 23–39%. Водночас частка респондентів із низьким рівнем зменшилася (з 23–38% до 8–31%), тоді як середній рівень залишився стабільним у межах 44–54%.

Таким чином, наприкінці експерименту вдалося досягти підвищення частки учнів із високими результатами та зменшення кількості тих, хто мав низький

рівень, що свідчить про ефективність запровадженої методики. Отримані результати підтвердили, що використання віртуальних екскурсій сприяє формуванню стійкої пізнавальної мотивації та розвитку критичного мислення учнів початкової школи. Вони забезпечують кращу наочність навчального матеріалу, створюють умови для занурення у навчальну ситуацію та підвищують рівень міжпредметної інтеграції. Крім того, застосування даного підходу дало можливість підвищити якість освітнього процесу та зробити його більш динамічним, доступним і сучасним.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі магістра комплексно досліджено проблему використання віртуальних екскурсій у початковій школі та обґрунтовано їх ефективність як засобу навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

1. Розглянуто загальні підходи до визначення поняття «віртуальна екскурсія» в психолого-педагогічній літературі. Проведений аналіз дозволив встановити, що поняття «віртуальна екскурсія» в сучасній педагогічній науці є багатозначним і охоплює низку ключових напрямів, зокрема розважально-дозвільний, пізнавально-науковий та освітній. Кожен з цих напрямів вносить свій внесок у специфіку проведення віртуальних екскурсій у початковій школі. Встановлено, що віртуальні екскурсії є інтерактивною формою навчання, яка поєднує наочність, міжпредметну інтеграцію та сучасні цифрові технології, сприяючи розвитку ключових компетентностей здобувачів початкової освіти.

2. Проаналізовано методичні особливості створення та проведення віртуальних екскурсій для учнів початкової школи. Визначено їхні структурні компоненти, дидактичні функції та етапи реалізації (підготовчий, основний, завершальний). Наголошено на важливості врахування вікових особливостей молодших школярів та необхідності застосування інтерактивних методів навчання. Спираючись на досвід сучасних вчених (А. Дробіна, О. Коваленка, Т. Гільберг, Ю. Малієнко, Т. Ремех та ін.) визначено основні переваги та недоліки використання даного підходу. Визначено, що віртуальні екскурсії сприяють підвищенню мотивації до навчання, розвитку пізнавальних інтересів і формуванню ключових компетентностей учнів початкової школи. Окрім цього, вони дозволяють ефективно поєднувати навчальну інформацію з елементами гри та дослідницької діяльності, що робить процес навчання більш захопливим та різноманітним.

3. Досліджено досвід сучасних вчителів на науковців (Є. Починок, Ю. Носко, В. Шклярчук, О. Толочик, Н. Скиби, А. Дробіна та Н. Чепелевої) упровадження віртуальних екскурсій в освітній процес початкової школи, зокрема

під час викладання курсу «Я досліджую світ». З'ясовано, що ця форма роботи дозволяє учням занурюватися у навчальні ситуації, що виходять за межі класу, забезпечує глибше розуміння природничих, соціальних та культурних явищ, формує дослідницькі вміння та критичне мислення.

4. Визначено рівень готовності вчителів початкових класів до використання віртуальних екскурсій на основі анкетування. Результати показали, що більшість педагогів позитивно оцінюють освітній потенціал цієї технології, проте потребують підвищення рівня цифрової компетентності та методичної підготовки.

5. Розроблено методику впровадження віртуальних екскурсій на уроках «Я досліджую світ». Експериментальне дослідження організовувалося в три етапи: констатувальний етап – визначення поточного рівня знань учнів/учениць за критеріями (емоційно-ціннісний, діяльнісний, когнітивний), за результатами уроку сформовано дві групи: експериментальна та контрольна; формувальний етап передбачав використання віртуальних екскурсій в освітній процес експериментальної групи в рамках реалізації інтегрованого курсу «Я досліджую світ»; на контрольну етапі був проведений заключний показовий урок, за результатами якого учні/учениці, що були в експериментальній групі, продемонстрували значне підвищення рівня знань за визначеними критеріями. Отримані результати свідчать про зростання пізнавальної активності учнів, їхньої зацікавленості у навчанні, а також про покращення рівня засвоєння знань.

6. Проаналізовано динаміку результатів педагогічного експерименту, яка засвідчила підвищення навчальних досягнень учнів експериментальної групи, порівняно з контрольною. Згідно з отриманими результатами, високий рівень освітніх досягнень за різними критеріями виріс з 15–31% до 23–39%. Водночас частка респондентів із низьким рівнем зменшилася з 23–38% до 8–31%, тоді як середній рівень залишився стабільним у межах 44–54%. Встановлено, що віртуальні екскурсії сприяють розвитку дослідницьких умінь, формуванню екологічної та соціальної свідомості, а також загальної мотивації до навчання.

Проведене дослідження підтвердило, що віртуальні екскурсії є ефективним засобом навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», оскільки вони поєднують інноваційні освітні технології з традиційними методами навчання, забезпечують пізнавальну активність, підвищують мотивацію та результативність освітнього процесу. Подальші дослідження у цьому напрямі доцільно зосередити на розробці методичних рекомендацій для вчителів та створенні цифрових ресурсів, що забезпечать якісне впровадження віртуальних екскурсій у практику Нової української школи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова О. Нова українська школа : використання інформаційно-комунікаційних технологій у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2019. 96 с.
2. Барлай Г. М. Використання інноваційних методів навчання в умовах дистанційної освіти. *Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативноправові, педагогічні аспекти*. 2023. № 2. С. 75–82.
3. Белікова О.В., Бессонова Н.М., Греул О.О. Віртуальні екскурсії як спосіб активації пізнавальної діяльності освітніх мігрантів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі*. 2021. № 38. С. 41–57.
4. Будна Н., Заброцька С. Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1/ Н. Будна, С. Заброцька. Івано-Франківськ : Навчальна книга – Богдан, 2020. 160 с.
5. Василиків І. Б. Дистанційна освіта у початковій школі: проблеми та можливості. *Вісник науки та освіти*. 2023. № 11 (17). С. 546–556.
6. Васютіна Т. Дидактичні можливості музейної педагогіки та віртуальних екскурсій у навчанні молодших школярів. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. № 29. С. 23–26.
7. Ващенко О., Паламар С., Романенко Л., Романенко К. Теоретичний аспект проблеми формування дослідницьких умінь молодших школярів засобом віртуальної екскурсії. *Молодь і ринок*. 2020. № 1 (180). С. 51–55.
8. Використання віртуальних екскурсій у професійній діяльності педагога: метод. реком. / Камінська В.В. Луцьк: Волинський ІППО, 2020. 52 с.
9. Віртуальні екскурсії для учнів початкових класів закладів загальної середньої освіти Прилуччини : навч.-метод. посіб. для викор. на уроках інтегров. курсу «Я досліджую світ» в 2-4 кл. та в позакласній роботі / Ю. М. Носко, Н.М. Скиба. Чернігів, 2023. 54 с.

10. Волощенко О.В. Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти (у 2-х част.). Ч. 1 / О.В. Волощенко, О.П. Козак, Г.С. Остапенко. Київ : Світич, 2020. 144 с.

11. Воробйова А. Ефективність використання віртуальних екскурсій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Мозаїка початкової освіти* : збірник наук. праць за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф. «Сучасна початкова освіта: погляди молодих дослідників», м. Ніжин, 23 квітня 2025 р. / НДУ ім. М. Гоголя. Ніжин, 2025. С. 69–73.

12. Воробйова А. Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобами віртуальних екскурсій. *Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 13 травня 2025 року* : тези доп., м. Запоріжжя, 13 травня 2025 р. / БДПУ. Запоріжжя, 2025. С. 114–117.

13. Гільберг Т., Тарнавська С., Грубіян Л., Павич О. Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти. (у 2-х част.). Ч. 1 / Т. Г. Гільберг, С. С. Тарнавська, Л. В. Грубіян, О. Павич. Київ : Генеза, 2025. 163 с.

14. Гільберг Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Генеза, 2020. 240 с.

15. Дашевська І. М., Томкович О. І. Інтерактивні методи навчання та їх застосування в екскурсійній діяльності. *Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка*. № 4(239). 2012. С. 129–134.

16. Дробін А. А. Методичні особливості використання віртуальних екскурсій на уроках фізики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 212. С. 100–107.

17. Дробін А. Віртуальна екскурсія як форма організації освітнього процесу природничої дисципліни: методичні особливості. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 46. С. 239–243.

18. Інноваційні педагогічні технології : посібник / за ред. Огієнко О. І., Калюжна Т. Г., Красильник Ю. С., Мільто Л. О., Радченко Ю. Л., Годлевська К. В., Кобюк Ю. М. Київ. 2015. 314 с.
19. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / Л. З. Ребуха. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
20. Іщенко О., Ващенко О., Романенко Л., Козак Л., Кліщ О. Я досліджую світ : підруч. для 3 кл. закл. заг. серед. освіти. Ч. 1 / О. Л. Іщенко, О. М. Ващенко, Л. В. Романенко та ін. Київ : Літера ЛТД, 2020. 160 с.
21. Киричук-Хассан Саїд Хассан У.І. Використання віртуальних екскурсій на заняттях з іноземної мови в умовах дистанційної освіти. *Інноваційна педагогіка*. Т. 1, № 57. 2023. С. 249–252.
22. Коваленко О. В. Використання віртуальних екскурсій як сучасних форм організації навчального процесу. *Інноваційна педагогіка*. 2019. № 9. С. 94–97.
23. Кучай О., Дем'янюк А. Сучасні технології дистанційного навчання. *Гуманітарні студії: Історія та педагогіка*. 2021. № 2. С. 77–85.
24. Ліпатова М. В., Щербина С. В. Віртуальна екскурсія як інноваційна форма навчання української мови як іноземної на довузівському етапі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 214. С. 236–239.
25. Малієнко Ю., Ремех Т. Віртуальні екскурсії в контексті онлайн-навчання. *Музейна педагогіка в умовах пандемії COVID-19*. 2021. С. 258–262.
26. Марусей Т. В. Віртуальна екскурсія як напрямок розвитку сучасного туризму. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. С. 1–5.
27. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. / Т. Г. Гільберг, С. С. Тарнавська, Н. М. Павич. Київ : Генеза, 2020. 256 с.
28. Нова українська школа: організація дистанційного і змішаного навчання у початковій школі : навч.-метод. посіб. / Трипольська О. О., Блізнякова О. А., Вовк О. В. та ін. Харків: Ранок, 2021. 208 с.

29. Подліняєва О. О. Особливості використання сучасних медіа в освіті: віртуальна екскурсія. *Фізико-математична освіта : науковий журнал*. 2016. № 4 (10). С. 100–104.
30. Починок Є. Особливості використання віртуальних екскурсій в умовах дистанційного викладання курсу «Я досліджую світ». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Т. 5, № 35. С. 203–210.
31. Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 24.07.2019 № 688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017-%D0%BF> (дата звернення: 05.04.2025).
32. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМ України від 22.08.2018 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (дата звернення: 04.05.2025).
33. Ситнік Т. Формування дослідницьких умінь в учнів 3 класу на уроках з інтегративного курсу «Я досліджую світ». *Молодь і ринок*. 2020. № 6–7. С. 52–56.
34. Тимофєєва І. Методика викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь) : навч.-метод. посіб. Маріуполь : МДУ, 2022. 124 с.
35. Удовиченко І.В. Музейна педагогіка: теорія і практика : науковометод. посіб. Київ : Лотос, Національний музей історії України, 2017. 72 с.
36. Федяєва В. Л. Компетентнісний підхід у концепції «Нова українська школа»: плюси, мінуси, перспективи втілення. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2023. № 102. С. 12–18.
37. Філімонова Т., Неведомова Т. Наукові підходи до викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі. *Pedagogical sciences*. 2023. № 9. С. 6–10.
38. Чепелєва Н.І. Віртуальні екскурсії як засіб пізнання природи. *Харківський природничий форум* : матеріали VI Міжнар. конф. молод. учених, м.

Харків, 18-19 трав. 2023 р. / Харків. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків, 2023. С. 113–116.

39. Шевчук К. Методика навчання природничої освітньої галузі : метод. реком. Чернівці : ЧНУ, 2021. 52 с.

40. Шестобуз О. Особливості використання інформаційних технологій в освітньому процесі початкової школи. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. Т. 2, № 1. С. 216–221.

41. Alqudah H., Khasawneh M. Exploring the Impact of Virtual Reality Field Trips on Student Engagement and Learning Outcomes. *Migration Letters*. 2025. Vol. 8. Pp. 1–15.

42. Budna N., Zabrotska S. Virtual Excursions in Education: A Modern Approach to Teacher Training. *Genius Journals*. 2025. Vol. 7, Is.1. Pp. 12–28.

43. Chen X. Virtual Field Trips and Impact on Learning. *ERIC*. 2023. Vol. 5. Pp. 1–22.

44. Cheng K.-H., Yang Y.-L., Chang S.-H., Kuo S.-H. Teachers' perceptions of exploiting immersive virtual field trips for learning in primary education. *Journal of Research on Technology in Education*. 2021. Vol. 54(2). Pp. 226–244.

45. Figueroa R. B. Immersive capability and spatial presence in virtual reality photo-based tours: Implications for distance education. *Asian Association of Open Universities Journal*. 2023. Vol. 18(1). Pp. 1–18.

46. Jung I. Integrating VR Tours in Online Language Learning: A Design-Based Study. *Australasian Journal of Educational Technology*. 2025. Vol. 41, Is. 2. Pp. 45–63.

47. Lampropoulos G. Virtual reality and gamification in education: a systematic review. *Educational Technology Research and Development*. 2024. Vol. 72. Pp. 1691–1785.

48. Makransky G. Benefits of Taking a Virtual Field Trip in Immersive Learning Environments. *British Journal of Educational Technology*. 2022. Vol. 53, Is. 5. Pp. 1234–1252.

49. Reer F., Wehden L.-O., Janzik R., Y. Wai, Q. Thorstent. Virtual reality technology and game enjoyment: The contributions of natural mapping and need satisfaction. *Computers in Human Behavior*. 2022. Vol. 132. P. 1–9.

50. Wolf M. Virtualised Virtual Field Trips in Environmental Education. *Journal of Geography in Higher Education*. 2023. Vol. 47, Is. 4. P. 567–583.

Анкета для вчителів закладу загальної середньої освіти щодо рівня використання віртуальних екскурсій в освітньому процесі

Мета: з'ясувати рівень обізнаності та практичного використання віртуальних екскурсій учителями закладів загальної середньої освіти, а також визначити їхнє ставлення до ефективності цієї технології в освітньому процесі.

1. Чи знайомі Ви з поняттям «віртуальна екскурсія»?

- А) так;
- Б) ні;
- В) частково.

2. Як часто Ви використовуєте віртуальні екскурсії на уроках?

- А) ніколи;
- Б) рідко (1–2 рази на семестр);
- В) іноді (1–2 рази на місяць);
- Г) регулярно (щотижня).

3. Які ресурси Ви найчастіше застосовуєте для проведення віртуальних екскурсій?

- А) Google Earth;
- Б) 3D-тури музеїв чи природних об'єктів;
- В) освітні відео (YouTube, «Всеосвіта» тощо);
- Г) власні презентації з елементами віртуальної подорожі;
- Д) інше _____.

4. Які переваги використання віртуальних екскурсій Ви вбачаєте?

- А) підвищення мотивації учнів;
- Б) розвиток пізнавальної активності;
- В) формування ключових компетентностей;
- Г) розширення кругозору;
- Д) інше _____.

5. З якими труднощами Ви стикаєтеся під час організації віртуальних екскурсій?

А) відсутність технічного забезпечення;

Б) нестача часу на підготовку;

В) недостатній рівень ІКТ-компетентності;

Г) обмежений доступ до якісних ресурсів;

Д) інше _____.

6. На Вашу думку, чи впливають віртуальні екскурсії на рівень засвоєння навчального матеріалу учнями?

А) так, істотно;

Б) так, частково;

В) важко сказати;

Г) ні, не впливають.

7. Чи плануєте Ви й надалі застосовувати віртуальні екскурсії у своїй педагогічній практиці?

А) так, обов'язково;

Б) можливо, за наявності умов;

В) ні, не планую.

Модель уроку інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Тема уроку: Подорож визначними місцями України.

Мета: формувати уявлення про культурну та природну спадщину України; розвивати пізнавальний інтерес, уміння працювати з інформаційними джерелами; виховувати гордість за рідну країну, бережливе ставлення до культурних пам'яток.

Завдання: ознайомити учнів із відомими пам'ятками України (Києво-Печерська Лавра, Софія Київська, Кам'янець-Подільська фортеця, Карпати); формувати навички спостереження та аналізу під час віртуальної подорожі; розвивати критичне мислення, комунікаційні навички, вміння працювати в групі.

Тип уроку: урок-подорож.

Обладнання: комп'ютер/планшет, проектор; доступ до Інтернету (Google Earth, 360° панорами, відеоекскурсії YouTube, інтерактивні карти); картки-завдання для групової роботи.

Хід уроку:

І Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності

1. Привітання. Налаштування учнів на урок

– Сьогодні ми вирушимо у віртуальну подорож Україною. А чи готові ви стати маленькими мандрівниками-дослідниками?

2. Актуалізація знань

1. Бесіда: «Які визначні місця України ви знаєте?»
2. Гра «Впізнай за фото» (учням показують кілька зображень відомих місць).

3. Мотивація навчальної діяльності

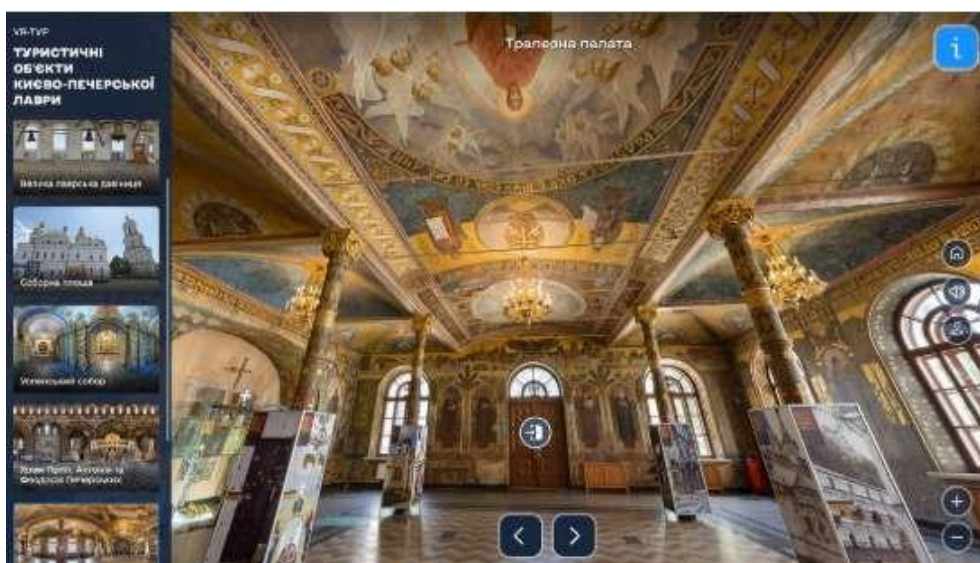
– Ми не можемо відвідати всі куточки України одночасно, але сучасні технології дозволяють нам здійснити віртуальну екскурсію і дізнатися про найцікавіші місця!

II Вивчення нового матеріалу. Віртуальна екскурсія «Визначні місця України».

Зупинки на маршруті:

1. Києво-Печерська Лавра – святиня, внесена до списку ЮНЕСКО.

URL: <https://www.kplavra.kyiv.ua/ua/node/11> (дата звернення: 05.02.2025).

Питання для обговорення:

– Які будівлі та споруди Лаври ви помітили під час екскурсії?

- Чим Лавра важлива для історії та культури України?
- Які елементи архітектури здаються вам найцікавішими і чому?
- Як ви вважаєте, чому Києво-Печерська Лавра внесена до списку

ЮНЕСКО?

- Що нового ви дізналися про життя монахів і традиції Лаври під час віртуальної екскурсії?
- Які деталі інтер'єру та оздоблення викликали у вас найбільший інтерес?

2. Софія Київська – символ Києва і всієї України.

URL: <https://my.matterport.com/show/?m=XxDnKGzfXJG> (дата звернення: 05.02.2025).

Питання для обговорення:

- Які архітектурні особливості Софії Київської ви помітили під час екскурсії?
- Які елементи інтер'єру та мозаїки вас здивували або сподобались?
- Які історичні події пов'язані з Софією Київською?
- Як, на вашу думку, храм впливає на духовне та культурне життя країни?
- Які деталі споруди або оздоблення ви б хотіли запам'ятати і чому?

3. Кам'янець-Подільська фортеця – історична пам'ятка.

URL: <https://v-mandry.com/kamyanec-podilska-fortecya-virtualna-podorozh/> (дата звернення: 05.02.2025).

Питання для обговорення:

- Які елементи фортеці найбільше привернули вашу увагу під час екскурсії?
- Чим Кам'янець-Подільська фортеця є важливою для історії України?
- Як ви думаєте, для чого будували таку потужну фортецю?
- Що нового ви дізналися про життя людей у фортеці в давні часи?
- Які деталі або частини фортеці ви б хотіли намалювати чи запам'ятати?

4. Карпати – природне диво України.

URL: <https://vr.ekarpaty.com/> (дата звернення: 05.02.2025).

Оберіть віртуальний тур

Колочава

Віртуальна мандрівка Колочавою
(Хустський район, Закарпатська область)

Косів

Віртуальна мандрівка Косовом (Косівський район, Івано-Франківська область)

Тустань

Віртуальна мандрівка Тустань та державним історико-культурним заповідником "Тустань"
(Стрийський район, Львівська область)

Питання для обговорення:

- Які природні об'єкти Карпат ви побачили під час віртуальної подорожі (гори, річки, ліси)?
- Чому Карпати називають природним дивом України?

– Як ви думаєте, чим життя людей у горах відрізняється від життя у місті чи селі?

– Що найбільше вас вразило у краєвидах Карпат?

– Як ми можемо зберегти красу та природу Карпат для майбутніх поколінь?

5. Робота в групах:

Кожна група отримує картку із завданням:

1. Знайти цікаві факти про одну з локацій екскурсії.
2. Намалювати символ одного з міст екскурсії.
3. Підготувати коротке повідомлення.

III Узагальнення та систематизація отриманих знань

1. Презентація результатів групової роботи.

2. Інтерактивна вправа «Мікрофон»: «Що мене найбільше вразило під час віртуальної екскурсії?»

IV Рефлексія

1. Метод «Смайлики»:

– Учні обирають смайлик (😊 – дуже сподобалося, 😐 – було цікаво, але важко, ☹️ – не все зрозумів).

2. Домашнє завдання (на вибір):

1. Підготувати малюнок чи мінібуклет «Мое улюблене місце України».
2. Разом із батьками знайти в Інтернеті ще одну віртуальну екскурсію та розповісти про неї класу.

Модель уроку інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Тема уроку: Космос і планети нашої Сонячної системи.

Мета: ознайомити учнів із Сонячною системою, планетами та їхніми особливостями, формувати уявлення про космос і його структуру; розвивати логічне та просторове мислення, спостережливість, навчити працювати з інтерактивними та віртуальними ресурсами; виховувати інтерес до науки, допитливість.

Завдання: ознайомити учнів із планетами Сонячної системи та їхніми особливостями; формувати навички спостереження та аналізу під час віртуальної екскурсії в онлайн-планетарії; розвивати логічне та просторове мислення, комунікаційні навички та вміння працювати в групі; стимулювати творчу уяву через малювання власної «космічної системи».

Тип уроку: інтегрований («Я досліджую світ» + «Мистецтво»).

Обладнання: комп'ютери або планшети з доступом до інтернету, проектор/інтерактивна дошка; робочі аркуші для нотаток і творчих завдань, кольорові олівці, фломастери, альбомний папір.

Хід уроку:

I Стимулювання та мотивація навчально-пізнавальної діяльності

1. Привітання. Налаштування учнів на урок

2. Мотивація навчальної діяльності

– Як ви думаєте, що ми можемо побачити, дивлячись на небо вночі?

– Чи можемо вночі побачити планети Сонячної системи?

3. Актуалізація знань

1. Обговорення, що учні вже знають про Сонце, Місяць, планети.

II Вивчення нового матеріалу. Віртуальна екскурсія до планетарію

Учні за комп'ютерами або на інтерактивній дошці «відвідують» онлайн-планетарій у м. Дніпро.

URL: <https://svitdovkola.org/metodic/ik4/tema6/media8> (дата звернення: 15.10.2025).

Під час екскурсії спостерігають:

- Основні планети Сонячної системи.
- Розташування планет від Сонця.
- Цікаві особливості планет (розміри, кольори, кільця, супутники).

Питання для обговорення:

- Які планети Сонячної системи ви побачили під час подорожі?
- Чим відрізняються планети між собою (колір, розмір, кільця, супутники)?
- Чому Сонце називають «зіркою» і яку роль воно відіграє у житті Землі?
- Які цікаві факти ви дізналися про Місяць?
- Яка планета сподобалася вам найбільше і чому?
- Що нового ви дізналися про космос під час віртуальної екскурсії?
- Як ви думаєте, чому люди прагнуть вивчати та досліджувати космос?

III Узагальнення та систематизація отриманих знань

Практична робота

1. **Творче завдання:** намалювати власну «космічну систему» з Сонцем і планетами.

2. **Дослідницьке завдання:** заповнити робочий аркуш із характеристиками планет:

Назва планети	Відстань від Сонця	Колір	Розміри	Цікаві факти
Меркурій 				
Венера 				
Земля 				
Марс 				
Юпітер 				
Сатурн 				
Уран 				
Нептун 				

IV Рефлексія

1. Демонстрація малюнків учнів та їхніх коротких презентацій.

2. Рефлексія: «Що найцікавіше я дізнався про космос сьогодні?»

3. Повторення ключових понять: Сонце, планети, супутники.

4. Домашнє завдання

– Підготувати невеликий малюнок або аплікацію однієї планети з короткою інформацією.

– Подумати над питанням: «Якби я міг побувати на будь-якій планеті, яку б я обрав і чому?»